

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Historický a kulturní význam poutí do Santiaga de Compostela (Camino de Santiago)

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R300 – Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Kateřina Kučerová**
Vedoucí práce: PhDr. Luďka Hrabáková, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Kučerová**
Osobní číslo: **P14000444**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Historický a kulturní význam poutí do Santiaga de Compostela (Camino de Santiago)**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se obecně zaměří na fenomén a sociální a kulturní význam náboženských poutí. Obecné poznatky bude dokumentovat na příkladu historie vzniku poutních cest do Santiaga de Compostela a přiblíží vybraná významná architektonická a umělecká díla vzniklá na jejich trasách. Popíše také, v jakých podobách tento fenomén funguje v současnosti. Studentka se bude řídit pokyny vedoucí práce a bude dílčí části práce pravidelně konzultovat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ALEGRE, Joaquin. Raices y claves de la peregrinacion jacobea: caminar por estrellas. Leon: Edilesa, 2004. ISBN 84-8012-437-7.

CID PRIEGO, Carlos. a Jose Maria de. AZCARATE. Las artes en los caminos de Santiago. Oviedo: Universidad de Oviedo, Servicio de Publicaciones, 1993. ISBN 978-84-7468-779-8.

OHLER, Norbert. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002. Kulturní historie. ISBN 80-7021-510-0.

ROHRBACH, Carmen. Svatojakubská cesta: putování po nebeské stezce. Dolní Dvořiště : P.R.A.A., 2007. ISBN 978-80-254-0719-6.

RUFIN, Jean-Christophe. Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-314-5.

ŠAŠEK, Miloslav a Vlastimil ZEDNÍČEK. Putování do Santiaga de Compostela a na kraj světa. Plzeň: Euroverlag, 2015. ISBN 978-80-7177-959-9.

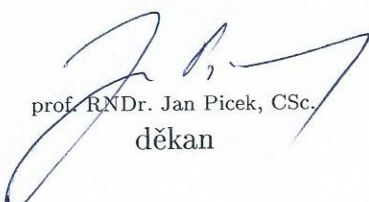
Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ludka Hrabáková, Ph.D.

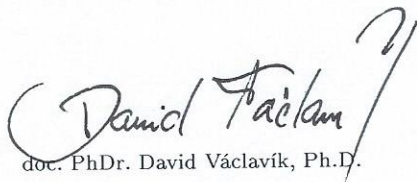
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. května 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Ludce Hrabákové, Ph.D. za odborné konzultace a rady v průběhu zpracování této bakalářské práce a především za vstřícnost a příjemnou spolupráci.

Anotace

Práce předkládá obecné poznatky v oblasti fenoménu náboženských poutí, zejména jejich historického kontextu a sociálního významu a tyto poznatky dokumentuje na vzniku a vývoji konkrétních tras do španělského města Santiaga de Compostela. Součástí práce je popis a analýza významných architektonických a uměleckých děl, jež vznikla na těchto trasách. Práce tedy shrnuje nejen sociální význam této náboženské poutě, ale také význam kulturní, jenž dodnes představuje významnou součást evropského kulturního dědictví. Závěr práce je následně věnován fenoménu současného poutnictví.

Klíčová slova: poutník, poutnictví, náboženství, historie, sociální kontext, kultura, architektura, umění, románský sloh, gotický sloh, turistika

Annotation

This thesis deals with general knowledge of the phenomenon of religious pilgrimage, in particular their historical context and social significance, and documents these findings in the origin and development of specific routes to the Spanish city of Santiago de Compostela. This thesis includes analysis of significant architectural and artistic works that were created along these routes. Therefore, it summarizes not only the social significance of this religious pilgrimage, but also the cultural significance that still plays an important part of Europe's cultural heritage. The conclusion of the thesis then focuses on the phenomenon of contemporary pilgrimage.

Keywords: pilgrim, pilgrimage, religion, history, social context, culture, architecture, art, Romanesque style, Gothic style, tourism

Obsah

Úvod.....	9
1 Náboženské poutě a jejich historie	11
1.1 Poutník a poutnictví	12
1.2 Význam náboženských poutí	13
1.3 Poutní místa.....	15
1.3.1 Jeruzalém	15
1.3.2 Řím.....	16
1.3.3 Poutě za hranicemi křesťanství.....	17
1.4 Polarizace názorů na náboženské poutě.....	19
2 Svatojakubská cesta	21
2.1 Apoštol Jakub Starší.....	21
2.1.1 Relikvie svatého Jakuba.....	22
2.2 Vznik a počátky poutnictví do Santiaga.....	23
2.3 Symboly na cestách.....	24
2.3.1 Svatojakubská mušle a žlutá šipka.....	24
2.3.2 Svatojakubský červený kříž	25
2.3.3 El bastón a svatojakubská hůl.....	26
2.3.4 La Credencial y la Compostela.....	27
3 Kulturní význam Svatojakubské pouti.....	29
3.1 Středověká evropská kultura	29
3.2 Umění na Svatojakubské cestě.....	30
3.3 Románský sloh.....	31
3.3.1 Románské umění na Svatojakubské cestě	33
3.4 Gotika.....	36
3.4.1 Gotické umění na Svatojakubské cestě.....	37
3.5 Katedrála v Santiagu de Compostela	40

4	Současná podoba Camino de Santiago	42
4.1	Motivy k pouti a jejich proměna v průběhu staletí	43
4.2	Poutník versus turista	45
	Závěr	48
	Seznam použitých zdrojů.....	50
	Seznam příloh	54

Úvod

Fenomén poutnictví, jeho historický, transcendentní, kulturní a v současnosti především sociální význam z něj dodnes činí jednu z nejvýznamnějších tradic všech světových náboženství. Tradice, ve které se již po celá staletí prolíná lidská profánní zkušenost s něčím, co přesahuje nejen lidské chápání, ale i člověka samého. Člověk tak vystupuje ze své každodenní reality a setkává se s něčím nadpřirozeným. Ať již hovoříme o pouti do Mekky, Jeruzaléma, Říma, Santiaga de Compostela, Lurd či o pouti čistě duchovní, kdy prostřednictvím meditace putují buddhisté na vzdálená místa s cílem nalézt osvětlení. Všechna tato putování, během nichž vzniká onen jedinečný vztah mezi pozemským a posvátným, mají skrze fyzické úsilí umožnit člověku projít si svou vlastní duchovní cestu plnou obětí a odříkání a dosáhnout tak toho, kvůli čemu putoval stovky a tisíce kilometrů.

Práce je koncipována ve formě teoretického výkladu s bližším zaměřením na historický a kulturní význam Svatojakubské pouti, přičemž závěrečná část práce naopak nahlíží na problematiku poutnictví v dnešní době. Práce je členěna do čtyř kapitol, jejichž součástí je dále řada dílčích podkapitol. První část se zaměřuje na historické vymezení vzniku náboženských poutí obecně, jejich původní význam a následně také na konkrétní poutní místa důležitá nejen pro křesťanskou tradici, ale také i pro jiná světová náboženství.

Druhá kapitola zahrnuje především faktografické údaje a uvádí čtenáře na území Pyrenejského poloostrova, tehdy spíše známého jako Al-Andalus, v době raného středověku. Součástí podkapitol jsou i legendy o svatém Jakobovi, jeho působení na území Španělska či záhadné přemístění jeho relikvií až k pobřeží Galicie. Podstatnou část této kapitoly tvoří informace o vzniku a počátcích Svatojakubské poutě a o vzniku mnoha symbolů, které jsou dodnes typické právě pro poutníka putujícího do Santiaga de Compostela.

Převážná část práce je věnována kulturnímu významu pouti a jeho uměleckému dosahu v historii i dnes. Jsou zde popsány základní prvky románského a gotického slohu, které jsou pro architekturu a umění této doby charakteristické.

Závěrečná část práce nahlíží na fenomén Svatojakubské pouti z pohledu dnešního poutníka, někdy často označovaného jako turista. Toto téma je doplněno námětem

zabývající se rozdílem mezi tehdejšími a současnými motivy k vykonání pouti. Pro názornější představu a ukončení tohoto putování je práce zakončena obrazovou přílohou.

Cílem této bakalářské práce bylo tedy provést čtenáře po časové přímce několika staletími, jejíž počátek nacházíme už ve 4. století. Z této doby pochází první zmínky a nejstarší popisy křesťanské pouti do Svaté země. Dalším cílem bylo srozumitelné formulování informací získaných převážně ze španělsky psaných zdrojů českému čtenáři a to konkrétně prostřednictvím třetí kapitoly, která se zaměřuje na kulturní význam a dědictví Svatojakubské pouti. Po uvedení do problematiky současného poutnictví je provedeno zhodnocení historické a současné podoby Camino de Santiago. V závěru práce je položena otázka vztahu moderní turistiky a středověkého poutnictví a jsou hledány odpovědi na ni.

1 Náboženské poutě a jejich historie

První zmínky o počátcích fenoménu křesťanského poutnictví se k nám dostávají již na počátku 4. století, kdy stopy prvních poutníků směřovaly směrem k Izraeli, k nebeskému městu Jeruzalému. V této době dochází k rozšíření křesťanství a to zejména v důsledku zrušení nařízení trestání osob hlásících se ke křesťanské víře, které učinil císař Konstantin Veliký. Následně podnítl cesty ke svatému hrobu tím, že v roce 326 nechal vystavět Chrám Božího hrobu. A tak poutníci nejprve putovali na místa spjatá s životem, působením a umučením Krista a apoštolů v Palestině. Poté jejich kroky směřovaly k místům odpočinku mučedníků a světců, jež obětovali život pro svou víru. Poutě se stávaly čím dál tím častějšími, čím více se šířilo křesťanství. Na západě byl již v této době nejvýznamnějším křesťanským poutním místem Řím, kam lidé přicházeli ke hrobům apoštolů Petra a Pavla.¹

Náboženské poutě zaznamenaly obrovský rozmach na přelomu tisíciletí, kdy došlo ke vzniku více měst, k rozšíření silnic a cest. Ku prospěchu poutnictví přispěla i výstavba klášterů, která tak vedla k přeměně přírody na kulturní krajinu, a která propojila jednotlivé enklávy v síť. Dále pak vznikala celá řada hospiců či hostinců, kde mohli poutníci přenocovat či se uschovat v případě nepříznivého počasí. Veškeré tyto změny obecně vedly k rozvoji měst a krajin, ve kterých se nacházely hroby světců, apoštolů či mučedníků a také k nárůstu počtu obyvatel. V této době také nabylo na významu uctívání Panny Marie a míst, kde se zjevila. Odtud pak vzniká označení „mariánská pout“.²

V období vrcholného středověku, kdy byly poutě velmi rozšířené téměř po celé Evropě, přibývalo poutí dlouhodobě připravovaných. Naopak v období pozdního středověku a raného novověku byl fenomén náboženských poutí vystaven ostré kritice a to zejména v důsledku reformace katolické církve v 16. století a nástupu osvícenství ve století 18.³ Na tuto problematiku upozorním v podkapitole s názvem „Polarizace názorů na náboženské poutě“.

Dalším milníkem důležitým pro vykonávání poutí je období 19. a 20. století, kdy na jedné straně dochází k pozvolnému návratu k této starobylé tradici a na straně druhé,

---

¹ JÖCKLE, Clemens. *Slavná poutní místa: sto nejslavnějších poutních míst v Evropě*, s. 6-7.

² OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 20.

³ OHLER, N., pozn. 2, s. 37-38.

v poměrně krátké době, nastává totální odklon od poutnictví v důsledku světových válek ve 20. století, které světu přinesly hrůzu a bídu. Po kritickém nahlédnutí na tuto skutečnost je třeba zvážit možnost, že právě tyto hrozivé události – kdy lidé spatřili hromadné vraždění nevinných lidí, přežili mučení, hlad a hlavně nepředstavitelný strach nejen o své blízké, ale i o sebe samé – vedly k odklonění od náboženství a k oslabení víry v Boha. A přestože v 60. letech 20. století dochází opětovně k pozvolnému obnovení hodnot křesťanské tradice, obsah poutí jako takových se přiklání spíše k poznání, zábavě, v dnešní době dokonce k turistice, než k putování po stopách světců a mučedníků.

1.1 Poutník a poutnictví

Výraz poutník pochází z latinského slova „peregrinus“ a označuje tak cizince, který se ocitá mimo svou zem, odloučen od svých zvyků a jazyka.⁴

Je zřejmé, že v době středověku byly poutě vykonávány především z náboženských a duchovních důvodů. Poutník se vydal směrem k posvátnému místu s prosbou o odpuštění všech svých hříchů, které spáchal. Avšak jen těžko si lze představit, jak si nějaký řemeslník či farmář mohl dovolit opustit svou živnost a vydat se na dalekou pouť, která trvala měsíce, někdy i roky. Zejména chudí lidé však takto řešili neutěšené existenční podmínky.

Mnoho historických pramenů předkládá jakýsi pradávny nástin poutníka putujícího samotného rozlehlou krajinou. Muž zahalen dlouhým pláštěm, jenž svírá v ruce dlouhou hůl sloužící nejen k podepírání, ale také k ochraně před divokými psy, vlky a jiným nebezpečím. Přestože po celou dobu putování byl poutník pod ochranou práva, na cestách ke slavným poutním místům bylo mnoho pochybných existencí, zlodějů a podvodníků, kteří přepadávali a okrádali. Nezbytnou součástí poutníkovy vybavení byla dále lahev na vodu, mošna a později také poutnický odznak.⁵

Mezi poutníky ve středověku bylo možné nalézt krále, zástupce šlechty, osoby pocházející z chudších vrstev a osoby zcela nemajetné, muže, ženy a dokonce i děti. Byly to právě ženy, které se velmi často zavazovaly svým slibem a prosily u některého světce. Často se jednalo o sliby a modlitby za uzdravení bližních, nejčastěji dětí. Samotná pouť byla velice nebezpečná a to nejen pro ně samotné, ale popřípadě i pro

---

⁴ OHLER, N., pozn. 2, s. 11.

⁵ JÖCKLE, C., pozn. 1, s. 12.

děti, které na cestě doprovázela. V souvislosti s prosbami, vydávali se na cestu také jedinci, kterým často nezbyvala jiná naděje, než právě přímluva u některého světce. Lidé nemocní a postižení často putovali sami, někdy za doprovodu jiného poutníka a někdy dokonce za sebe vyslali někoho jiného, kdo se vydal na tzv. zástupnou pouť „in meo nomine“, v mém jménu.⁶

Tradice poutnictví je společná všem náboženstvím, v nichž věřící hledá, skrze cestu vymanění se ze své každodenní reality, setkání s nadpřirozeným. Lze zde najít řadu společných prvků, ale také celou řadu odlišností. V návaznosti na toto tvrzení a zároveň na myšlenku poutnictví, jakožto společného prvku různých náboženství je třeba zmínit obecně známý fakt, že konkrétně velmi odlišným prvkem se zde stává povinnost konání poutí. Konkrétně křesťan tuto povinnost nemá. Není tedy zavázán k učinění daleké cesty do Svaté země. Na rozdíl od vyznavače islámu, muslima, který je povinen alespoň jedenkrát za život navštívit poutní místo Mekku.

Společně s křížovými výpravami bylo poutnictví považováno za největší výraz křesťanského ducha na západě. V prvním případě papežova armáda, společně s rytíři a „poutníky“ v čele, putovala směrem k Palestině, aby dobyla Svatou zemi. Na druhé straně poutnictví, vykonávané z mnohých důvodů, sloužilo nejen k vykoupení z hříchů, ale také obecně k přiblížení se k zbožnosti.⁷ Nicméně právě na tomto příkladu je patrné, jak se původně mírumilovné poutnictví mohlo takto vymknout.

1.2 Význam náboženských poutí

Po nahlédnutí do historie a do samotné problematiky náboženských poutí je velmi důležité vymezit základní význam a cíle tradice, jež má tu schopnost hýbat s lidmi. Mnoho významných posvátných míst k sobě každoročně láká statisíce, někdy dokonce i miliony lidí. Podle statistik podnikne každý rok pouť do Mekky v Saúdské Arábii přibližně dva miliony věřících. Během oslav výročí zjevení Panny Marie v Lurdách navštívilo tuto jihofrancouzskou obec okolo pěti milionů poutníků. Neopomeňme pak poutní místa jako Řím, Santiago de Compostela v Galicii či mnohá poutní místa v Indii.⁸

---

⁶ OHLER, N., pozn. 2, s. 45-48.

⁷ Peregrinaciones Medievales. In: *Arteguias* [online].

⁸ BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*, s. 244.

Prvotní myšlenky v kontextu významu poutí vedou k samotné víře. Víra v Boha či důvěra ke svatým přivádí každoročně miliony lidí k hrobům, popř. místům, kde došlo ke zjevení světců. Prostřednictvím legend a vyprávění o nadpřirozenosti a zázračné síle těchto postav je lidé vzývali a směřovali k nim své prosby a modlitby. Jak již bylo řečeno, k uctívání Boha a jeho svatých docházelo velmi často v momentech, kdy se lidé nacházeli v bezvýchodných situacích.

Lidé se také velmi často slovně zavazovali k vykonání poutě v případě ohrožení života. V těchto náročných situacích lidé z různých zemí prosili své světce a mučedníky o pomoc. Angličané směřovali své prosby k Tomáši Becketovi, Irové ke svatému Patrikovi, Němci k Bonifácovi, na našem území bylo uctíváno jméno svatého Václava, v Norsku zase svatého Olafa, který zachraňoval námořníky na moři uprostřed bouře. V případě, že člověk nebyl schopen tuto cestu vykonat sám, posílal namísto sebe svého zástupce. K vyjádření vděčnosti se řadily i chvalozpěvy a vyprávění o dobrotě daného světce.⁹

S cílem dosáhnout požehnání a očistit své tělo od hříchů putovali k poutním místům nejen lidé přesvědčení o nutnosti pokání, ale také jedinci, jimž tato kající pout' byla nařízena. Jednalo se o zločince odsouzené církevním nebo světským soudem k trestu vězení. Těmto lidem byl trest vězení prominut za podmínky nastoupení na kající pout'. Tyto cesty však trvaly několik let, v některých případech byly stanoveny poutě na doživotí.¹⁰ Nad tímto konáním bych se zamyslela poněkud kriticky. Přestože byl fenomén náboženských poutí na přelomu tisíciletí velmi rozšířeným, tito lidé s nekalými úmysly rozhodně bezpečnost na cestách nezajistili.

Přibližně od počátku 8. století bylo jedním z nejvýznamnějších vyjádření zbožnosti uctívání relikvií. A právě v návaznosti na toto počínání docházelo k dalším nepoctivým počínům a to u samotného cíle poutě. V tomto období, ale někdy i o celá staletí dříve, docházelo k přesouvání ostatků světců a to nejen ze strany zlodějů, kteří se honili za vidinou zisku, ale také ze strany králů a nejvyšších představitelů církve, kteří svůj záměr směřovali ke zvelebení kostelů a katedrál ve svých zemích, ale také k zajištění přímluvy na nebesích. Někdy ale tyto převozy byly vykonány ve snaze o poskytnutí

---

⁹ OHLER, N., pozn. 2, s. 24, 29.

¹⁰ OHLER, N., pozn. 2, s. 68-69.

důstojnějšího místa k uložení ostatků.¹¹ Relikvie tak byly často předmětem obchodu, rozsáhlého falšování a podvrhů.

V neposlední řadě je třeba zmínit význam poutě jako zdroj poznání a zábavy, jenž začíná být preferován již v období pozdního středověku a je silně spjatý i s poutnictvím v dnešní době. Člověk má potřebu vymanit se z každodenního života, rutiny každého dne a zároveň tak docílit vlastní proměny.

1.3 Poutní místa

Již tisíce let lidé putují do dalekých krajin z různých důvodů. Z pohledu typologie poutí založené na cíli můžeme hovořit o poutích k nějaké posvátné osobě či světci, dále o poutích spojených s posvátným předmětem či textem apod. Britská antropoložka Fiona Bowie ve své knize „Antropologie náboženství“ poznamenává, že onou poutí však nemusí vždy nutně být putování na určité místo ve smyslu tělesné cesty. Cesta může být zcela duchovní. Samotný cíl cesty by měl představovat vysoce ceněné ideály, tzn. že pout' lze vykonat i na nějaké konkrétní místo, které má význam pouze pro jednoho jedince. Na místo, kde se propojilo světské s náboženským. Proto nejtypičtějším druhem pouti dodnes zůstává právě pout' na posvátné místo.¹²

1.3.1 Jeruzalém

Jeruzalém, Svatá země či v židovské tradici Země zaslíbená. Všechna tato označení symbolizují jedno z nejstarších měst světa kenaanské země, později známé jako Palestina. I přestože je Jeruzalém považován za největší duchovní centrum judaismu, je zároveň posvátným místem také pro další dvě velká světová náboženství; islám a křesťanství.

Stejně tak jako historie města, sahají i samotné židovské dějiny tisíce let do minulosti. Právě pro judaismus je zde klíčový moment na přelomu 14. a 13. století před naším letopočtem, kdy podle Starého zákona, Mojžíš, s pomocí Boha a jeho deseti ran uvalených na Egyptány, vyvedl Izraelity z Egypta, kteří po čtyřiceti letech putování pouští dorazili do Země zaslíbené. S vybudováním Prvního chrámu se věhlas tohoto místa nesl po celém starověkém světě. Nicméně o několik století později byl Šalomounův chrám zničen a to i po výstavbě tzv. Druhého chrámu. Do dnešního dne je

---

¹¹ JÖCKLE, C., pozn. 1, s. 8.

¹² BOWIE, F., pozn. 8, s.8.

jediným pozůstatkem této monumentální stavby Západní zeď, která představuje nejsvětější židovské místo v Jeruzalémě. Samotné město bylo mnohokrát obléháno, dobýváno a dvakrát kompletně zničeno. Svatá země byla v historii například pod nadvládou Říše římské, byzantské, osmanské, pod nadvládou muslimů v období křížáckých a muslimských válek, a v minulosti ne tak vzdálené také pod nadvládou Británie.¹³

Právě za dob vlády císaře Konstantina Velikého, v době helénistické, kdy byly prosazovány myšlenky na přeměnu Jeruzaléma v křesťanské město, byl na příkaz císaře a jeho matky Heleny vystavěn Chrám Božího hrobu, který je dodnes nesmírně významným křesťanským poutním místem, jelikož právě toto místo je uctíváno jako Golgota, kde byl ukřižován Ježíš Kristus. V souvislosti s neustálými boji o toto posvátné místo bylo na cestě do Svaté země velmi nebezpečno. Přenesme se zpět do období středověku, kdy se obecně fenomén náboženských poutí velmi rychle rozšiřoval, a to konkrétně do období konce 13. století. Muslimové v Jeruzalémě prosadili svou politickou a vojenskou moc a křižáci tak byli nuceni zřít se svých posledních opěrných bodů ve Svaté zemi. Tyto historické události se staly příhodnými právě pro poutní místa v Evropě.¹⁴

Jak již bylo zmíněno, toto posvátné místo má velký význam nejen pro judaismus a křesťanství, ale také pro jedno z nejmladších velkých náboženství světa, pro islám. Právě islám považuje Jeruzalém za třetí nejposvátnější místo. Před ním stojí města ležící v Saudské Arábii, Mekka a Medína.

1.3.2 Řím

Řím byl po staletí majákem pro křesťanské poutníky. Jako sídlo papežství i jako místo mnoha památek, které byly uctívány v souvislosti se svatými, s apoštoly či s křesťanskými mučedníky. Mezi tyto slavné památky patří i sedm římských kostelů, respektive bazilik. Mezi čtyři papežské baziliky patří; Bazilika svatého Petra, svatého Jana v Lateránu, Panny Marie Sněžné a svatého Pavla za hradbami. Mezi tzv. menší baziliky patří Bazilika svatého Vavřince za hradbami, svatého kříže v Jeruzalémě a svatého Šebestiána v katakombách. Celý tento celek tvoří jakýsi okruh, který představuje tradiční městskou pouť. Tuto pouť bylo možné vykonat pouze dvakrát ročně,

---

¹³ KEENE, Michael. *Světová náboženství*, s. 40.

¹⁴ OHLER, N., pozn. 2, s. 24.

pod vedením otce Kongregace oratoria svatého Filipa Neri. Návštěva těchto míst se v 16. století přeměnila v podmínku k získání odpustků během Svatého roku.¹⁵

Obzvláště velký význam pro katolické křesťanství měla, a dodnes má, Bazilika či Chrám svatého Petra, jehož věhlas a velkolepost ročně přilákají statisíce návštěvníků. Tato stavba se nachází nedaleko Neronova cirku, kde byl podle legendy v roce 67 svatý Petr, první z dvanácti apoštolů, umučen. Původní stavba byla však na počátku 16. století stržena papežem Juliem II. a k její opětovné výstavbě došlo jen o několik let později. Původně se jednalo o stavbu na půdorysu řeckého kříže se čtyřmi rameny ukončenými apsidami, korunovaná dominantní kupolí. Interiéru této velkolepé stavby dominuje papežský oltář, pod nímž se nachází hrob svatého Petra. Uvnitř Chrámu lze najít umělecká díla jako například slavnou Pietu od Michelangela z roku 1500.¹⁶

V dnešní době se tradice uctívání světcova hrobu přesouvá spíše k vzdání pocty papežství jako celku. Obzvláště velké davy návštěvníků a poutníků směřují na toto místo v období Svatého roku, jenž se opakuje každých 25 let. V katolické církvi je tímto jubilejním rokem doba, kdy jsou věřícím, kteří splňují určité podmínky, uděleny zvláštní duchovní milosti, tzv. odpustky. Tato tradice vychází z napodobování Jubilejního roku Izraelitů, zmíněného ve Starém zákoně.¹⁷

1.3.3 Poutě za hranicemi křesťanství

Při pohledu mimo křesťanskou tradici se dostáváme k nejstaršímu náboženství, jehož tradice je stará tisíce let. Hinduismus, náboženství nejvíce rozšířené na území Indie, označujeme spíše jako způsob bytí, založený na určité filosofii, než jako organizaci církevního typu. Vyznavači hinduismu věří v posmrtný život, reinkarnaci, kdy se lidská duše po smrti narodí do jiného těla. Důležitý je pro ně tedy zvláště způsob života, který žijí, jelikož právě na něm závisí, kde a v jaké podobě se znovu narodí. Jedná se o polyteistické náboženství, jenž uctívá mnoho bohů a polobohů, v jejichž čele stojí trojice; Brahma - stvořitel, Višnu - udržovatel, Šiva - ničitel. Právě tito bohové a celá řada dalších jsou důvodem, proč i právě v hinduismu lze nalézt celou řadu poutních míst.¹⁸

---

¹⁵ 10 nejvýznamnějších památek křesťanského Říma. *Rady na cestu* [online].

¹⁶ PARKYN, Neil, ed. *Sedmdesát divů světové architektury a stavitelství: úžasné stavby a příběhy jejich vzniku*, s. 48.

¹⁷ JÖCKLE, C., pozn. 1, s. 122.

¹⁸ ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství*, s. 7-9.

Mezi posvátná místa, jež byla navštěvována a dodnes patří k hlavním cílům poutníků, patří Váránasí, město měst hinduistických poutníků, kde se poutníci omývají ve vodách Gangy, Madurai, město, v němž se nachází chrám zasvěcený Šivovi a bohyni Párvatí či podzemí Sarasvatí, kde se stékají tři řeky, jež jsou hinduisty uctívány. Tedy řeka Ganga, Sarasvatí a Jamuna. Obecně lze říci, že hinduisté nemají poutní místa, kde se nachází nějaký architektonický prvek, nebo celá stavba. Jejich víra je zavádí k posvátným řekám, do podzemí a k posvátným pozemkům. Důvody k podniknutí těchto poutí však byly velmi podobné důvodům k učinění poutí křesťanských.¹⁹

Obdobně jako hinduismus, i buddhismus má na území Indie obrovskou tradici a je také považován spíše za filosofický systém, než za tradiční náboženství. Vznik buddhismu je datován přibližně do období 560-483 př.n.l., zároveň s životem prince jménem Siddhártha Gautama, jenž je považován za zakladatele tohoto náboženství. S cílem vnést do svého života jasno a ukojit touhu po poznání, vydal se princ na cesty mimo domov, kde žil v askezi. Skrze meditaci a následné tři etapy osvícení pochopil, že všichni lidé na zemi trpí a že právě tato strast pochází z lidského toužení. K odstranění strasti je tedy nutné zbavit se tužeb. Po tomto vytouženém probuzení získal přízvisko Buddha, probuzený. Svým příkladem vede ostatní, aby během svého života dbali na své jednání, jež může vést k vysvobození z koloběhu životů. K významným buddhistickým místům historického významu řadíme především posvátné hory, jako např. Kailas, posvátnou horu buddhistů a hinduistů či Tsari, Křišťálovou horu, jedno z nejposvátnějších míst v Tibetu.²⁰

Islám je druhé nejpočetnější náboženství, jehož stoupenci věří v jediného boha, Alláha a jeho nejvýznamnějšího proroka, Mohameda. Jedná se o monoteismus, který je pokládán za nejmladší, jelikož jeho vznik datujeme do 7. století. Právě v tomto náboženství má tradice náboženských poutí zcela nedocenitelný význam. Povinnost vykonat alespoň jednou za život pouť na nejposvátnější místo, do Mekky, je jedním z pěti pilířů islámského náboženství. Právě zde se narodil prorok Mohamed. Tato pouť je v arabštině známá jako hadždž a skládá se z řady předepsaných úkonů, jako je např. prvotní uvedení se do stavu zasvěcení a rituální čistoty. Samotný průběh pouti má tedy přísně ustálenou formu. K dalším posvátným místům řadíme místa jako je Medína,

---

¹⁹ WALDENFELS, Hans. *Světová náboženství jako odpovědi na otázku po smyslu života a světa*, s. 16, 17.

²⁰ KEENE, M., pozn. 13, s. 68.

město, kde Mohamed pobýval po svém vypovězení z Mekky a kde je pohřben či mešita Al-Aksá v Jeruzalémě, místo, odkud byl Mohamed vzat do nebe.²¹

1.4 Polarizace názorů na náboženské poutě

I přes zjevný a nepopiratelný význam náboženských poutí, který je patrný skrze dlouhá staletí, nalezneme v historii momenty, kdy byla tato tradice nejen kritizována, ale také mnohdy na některých místech Evropy zcela zakazována. Tato kritika vycházela především z myšlení církevní vrchnosti. Již v počátcích této tradice, kdy byly poutě záležitostí spíše jednotlivců, kteří cestu absolvovali coby výraz pokání či zbožnosti, bylo rozhodnutí vydat se na tak dalekou cestu předmětem kritik a spekulací. Člověk by mohl namítnout, že podstatou veškeré argumentace církevní vrchnosti byly především teologické připomínky a námitky, jako např. že Boha lze vzývat kdekoli, není proto nutné vydat se stovky kilometrů od domova, aby člověk učinil pokání. Ježíše si každý nese ve svém srdci. Bylo vznášeno mnoho dalších argumentů. Avšak autoři těchto námitek, ať už v podobě mluveného slova, tak v podobě spisů, dokládali svá tvrzení a poukazovali také na praktické problémy s poutěmi spojenými. Vyčítána jim byla především časová a finanční náročnost. Ani v období největšího rozkvětu středověké společnosti, tedy v období 9.-13. století, kdy byl rozmach náboženských poutí na samém vrcholu, neubývalo kritik ze strany církve.²²

Nastává přelom mezi středověkem a novověkem, kdy byla Evropa pod nadvládou jediné nejmocnější instituce, římskokatolické církve, která určovala jediný správný pohled na svět. V této době dochází ke křesťanskému hnutí, k reformaci, která vedla k rozkolu v církvi a ke vzniku mnoha církví sdružených v rámci stanovení protestantismu. Hlavními představiteli reformace byli Erasmus Rotterdamský a Martin Luther. V roce 1517 Luther veřejně vystoupil proti katolické církvi se svými 95 tezemi. Mezi tyto výhrady patřilo například kupčení s duchovními záležitostmi, konkrétně s prodáváním odpustků. To bylo proti jeho základní myšlence, že spása není na prodej. Velkým, ne-li hlavním problémem podle Luthera byl vztah člověka k Bohu. Zpochybňoval církev jako prostředníka mezi člověkem a Bohem. Obecně řečeno,

---

²¹ WALDENFELS, H., pozn. 19.

²² OHLER, N., pozn. 2, s. 34, 37-39.

reformace chtěla dosáhnout nápravy církve a návratu ke křesťanství v původní podobě.²³

V době rozumově orientované renesance byla tradice náboženských poutí spíše privilegiem menšiny konfesní části obyvatelstva, která ji považovala za veřejný projev svého vyznání. Po uskutečnění Tridentského koncilu v roce 1545, jehož hlavním cílem bylo reagovat na vznik nově vzniklého směru křesťanství, vymezit nauku katolické církve a následně položit základy katolické protireformace, bylo obnoveno učení doporučující uctívání svatých a poutí. Poutě se tak staly prostředkem rekatolizace.²⁴

Odklonění se od tradice náboženských poutí nastává v době osvícenství, tudíž v době 18. století, kdy Evropa prochází zásadní změnou myšlení. Do popředí je staven racionalismus, zdrojem pokroku je poznání a dřívější chápání dějin společnosti se mění v boj světla a rozumu s tmou nevědomosti. Četnost argumentů odpůrců poutí vzrůstá. Poutě byly nejen omezovány, ale i zcela zakazovány. V případě povolení poutě byla pevně stanovena doba trvání a jejich počet. Po celou dobu putování skupinu doprovázel duchovní.²⁵

---

²³ ORLANDIS, José a Martín HERNÁNDEZ a Vicente. CÁRCEL ORTÍ. *Historia de la Iglesia*, s. 129.

²⁴ Poutě a procesí I. - historie a současnost. *Živé tradice* [online].

²⁵ OHLER, N., pozn. 2, s. 13-14.

2 Svatojakubská cesta

Před samotným vymezením pojmu Svatojakubská cesta a nejdůležitějších fenoménů s ním spojených je nutné obecně zmínit duchovní kořeny této cesty, které vedou až na počátek našeho letopočtu, kdy se v malé rybářské vesničce jménem Betsaida narodil apoštol Jakub Starší.

2.1 Apoštol Jakub Starší

Přibližně kolem roku 8 n.l. se v Izraeli narodil Jakub (španělským označením Santiago) Starší, syn galilejského rybáře Zebedea a matky Marie Salomé, bratr evangelisty Jana, jeden z dvanácti apoštolů, jenž byl zvolen Ježíšem, aby ho doprovázel na jeho cestě učení. V souvislosti s životem a působením tohoto apoštola, existuje ohromné množství legend, které líčí Jakubovo konání, jež údajně započalo již v Jeruzalémě, později se však přemístil na území Španělska. Vše co je o něm známo je dokumentováno v Novém zákoně, a to buď prostřednictvím evangelií, nebo skutků samotných apoštolů. Jeho působení na území Španělska, především v severní a západní části, není možné dokumentovat. Dokonce existuje mnoho autorů, kteří jeho přítomnost zde zpochybňují. Jako u jednoho z hlavních apoštolů je těžké jen pomyslet na odchod tak daleko od Jeruzaléma, epicentra samotného křesťanství. Údajně na Pyrenejském poloostrově nebyl tak úspěšný, jak předpokládal a po svém odchodu zde zanechal pár následovníků, kteří na místě zjevení Panny Marie vystavěli kostel, který se stal základem pro dnešní baziliku Panny Marie na Sloupu v Zaragoze.²⁶

Jeho pozdější přízvisko „El Mayor“ ho mělo odlišovat od jiného z apoštolů, Jakuba Mladšího, španělsky „El Menor“. V první etapě jeho života, tedy jeho misijního počínání, je svatý Jakub nejčastěji vyobrazován jako apoštol v červené tunice, s knihou ve svých dlaních a symbolem mučednictví, jímž je v křesťanské ikonografii palmová ratolest, která obecně symbolizuje vítězství mučedníků (viz příloha 1). V některých případech se v jeho blízkosti nachází meč, který symbolizuje postavu svatého Jakuba Maurobijce, který znázorňuje odvahu během bojů proti muslimským uchvatitelům. (viz příloha 2).²⁷

---

²⁶ LÓPEZ FERREIRO, Antonio. Las tradiciones populares acerca del sepulcro del Apóstol Santiago, s. 83-86.

²⁷ La Aparición de Santiago Apóstol. Religión en Libertad [online].

Jako první z apoštolů skonal mučednickou smrtí v roce 44 n. l. Zemřel po návratu do Jeruzaléma na příkaz krále Heroda Agripy. Zpět do Hispánie se již živý nevrátil. Od této chvíle je historie nahrazena tradicí a legendami. Největším tajemstvím dodnes zůstává přemístění jeho ostatků zpět na místo jeho působení, do jednoho z nejvýznamnějších poutních míst Evropy, do Santiaga de Compostela.²⁸

2.1.1 Relikvie svatého Jakuba

Mezi nejvíce známé interpretace o objevení ostatků svatého Jakuba na Pyrenejském poloostrově patří legenda, která vypráví o poustevníkovi, označovaném jako Pelayo, jenž byl v roce 813 k hrobu tohoto světce doveden září jasné hvězdy dopadající do lesa Libredón. O tomto zjevení informoval biskupa Theodomira, který následně na tomto místě našel starou kapli s přilehlým hřbitovem z doby římské a údajnými ostatky svatého Jakuba a jeho dvou učedníků. Po tomto nálezu byl nad tímto hřbitovem ihned vybudován kostel a sousedící benediktýnský klášter, kolem něhož později vznikla i malá osada. Po smrti biskupa Theodomira byly zde uloženy i jeho ostatky.²⁹

Nicméně jestliže byl svatý Jakub skutečně popraven na území Jeruzaléma, vyvstává otázka, jakým způsobem mohly být ostatky tohoto světce přepraveny až do daleké Galicie? I v tomto případě je tato historie protkána nesčetnými legendami.

Podle tradice musí být každý apoštol pohřben na místě, kde kázal. Z tohoto důvodu praví jedna z legend, že ostatky svatého Jakuba byly jako zázrakem převezeny dvěma jeho učedníky až k pobřeží Galicie, k někdejšímu římskému městu, Iria Flavia, kde, jak již bylo zmíněno, byly nalezeny v roce 813 již zmíněným biskupem Theodomirem. Další z legend vypráví o přenesení relikvií tohoto mučedníka až v období 8. století, kdy byly uloženy v kostele svatého Jakuba na Sinaji a z důvodu ochrany před Saracény byly přemístěny do Galicie. Tuto sérii legend uzavírají i taková vyprávění, která tvrdí, že apoštolovo tělo bylo na místo jeho odpočinku, na tzv. locus apostolicus, přeneseno anděly.³⁰

---

²⁸ Guía de Camino de Santiago en Castilla y León, s. 9. *Cocemfeycl.es* [online].

²⁹ LÓPEZ, Araceli. *Historia del arte en España*, s.158.

³⁰ PICAUD, Aimeric. *El libro del Jacobeo*, s. 17.

2.2 Vznik a počátky poutnictví do Santiaga

Po objevení relikvií svatého Jakuba a následné výstavbě kostela na konci 9. století králem Alfonsem II. na místě zvaném „hvězdné pole“, míří směrem do Santiaga de Compostela stále více poutníků. K tomuto nebývalému rozmachu poutnictví na Pyrenejském poloostrově přispěla i reconquista, tedy zpětné vytlačení Maurů z této oblasti ze strany křesťanů. I v průběhu těchto bojů lze nalézt postavu svatého Jakuba, který podle legendy přispěchal na bílém koni křesťanům na pomoc v jedné z nejdůležitějších bitev, v bitvě u Clavija.³¹ Kult svatého Jakuba se velmi rychle rozšířil i mimo území Pyrenejského poloostrova a již v 10. století směřovaly kroky poutníků uctít tohoto světce.

V roce 997 došlo ke kompletní devastaci kostela v důsledku maurských nájezdů. Přibližně o sto let později dochází k opětovné výstavbě a na témže místě je vystavěna současná trojlodní bazilika, u které došlo v průběhu dějin k celé řadě přístaveb. V období 12. století dochází k opětovnému návratu tohoto fenoménu, kterému přispěla také situace v dalekém Jeruzalémě, který byl ve 13. století pod nadvládou muslimů a kam byla tradiční pouť znemožněna v důsledku nebezpečného přechodu přes islámská území. V této době do Santiaga mířilo až půl milionu poutníků ročně.³² Není tedy divu, že se toto místo ve své důležitosti vyrovnalo právě Jeruzalému či dalšímu z poutních míst křesťanského světa, kterým byl Řím. Právě proto dochází ve 12. století ke vzniku velmi důležitého křesťanského svátku, jímž je Svatý rok v Santiagu. Fenomén Svatého roku je prvotně spojován s putováním do Říma, nicméně i v Santiagu de Compostela je tato tradice dodržována již od roku 1122, kdy tehdejší papež Kalixt II. vyhlásil výsadu, udělovat plenární odpuštění všem, kteří navštívili apoštolovu hrobku v tom roce, kdy svátek 25. července připadl na neděli. Tato událost se pravidelně opakuje v intervalech 6, 5, 6 a 11 let. Poslední Svatý rok zde byl oslavován v roce 2010, přičemž další výročí připadá na rok 2021. Během těchto oslav se příliv poutníků zvyšuje a toto místo se tak stává symbolem odpuštění.³³

Ve této době největšího rozmachu poutnictví vznikají na cestě do Compostely nové trasy, vedoucí skrze celou Evropu. Nejstarší z nich nese název Camino Primitivo, jejíž počátek lze nalézt v asturském městě Oviedo. Názvy okolních cest jsou nejčastěji

---

³¹ ROHRBACH, Carmen. *Svatojakubská cesta: putování po nebeské stezce*, s. 254.

³² RAMIS, Sergi. *El Camino de Santiago: La guía básica para descubrir el camino*, s. 23-24.

³³ CASAS, Narciso. *Historia y arte en las catedrales de España*, s. 396.

spojovány s počátky tras, ze kterých se poutníci vydávali na dalekou cestu. Pokud poutník vyrazil do Santiaga ze severu Španělska, postupoval směrem k cíli po tzv. Camino del Norte, tedy po severní cestě, která dodnes vede kolem oceánu, přes území Baskicka, Kantábie a Asturie. Portugalci putovali po Camino Portugués, Britové zase po Camino Inglés. Dodnes však nejznámější a nejvíce využívanou trasou je Camino Francés, tzv. Francouzská cesta o celkové délce 791 km, která se pyšní velmi propracovaným značením, skvělou infrastrukturou a celou řadou kulturních památek. Některé cesty prochází územím České republiky, kde byly již od 13. století jako výchozí body označena města Praha, Jihlava a Brno.³⁴

Finální podoba cest, která je zasvěcena různým proudům románského umění, byla vymezena na počátku 12. století v souvislosti s clunyjskou reformou, jejímž cílem bylo upevnění autority církve a papežské moci.³⁵ V blízkosti poutních cest byly dále vystavěny kláštery, kostely a hospice a jelikož poutnictví mělo pro navštěvovaná místa velký ekonomický význam, tak i celá řada hostinců a nocleháren.

Tradiční pouť do Compostely byla na svém vrcholu až do 15. století. V této době území Španělska zasáhl mor a o století později již zmíněná protestantská reformace. Své slávy se tato tradice nedočkala ani v době osvícenství, tudíž v 18. století. K postupnému návratu k poutnictví, jehož podoba se však velmi změnila, došlo až v druhé polovině 20. století.³⁶

2.3 Symboly na cestách

Svatojakubská cesta jako taková má jednu jedinečnou a překrásnou vlastnost, naplňuje člověka otázkami, hledáním odpovědí a různých tajemství, které ho vedou dál a dál v jeho dlouhé cestě za poznáním. Mýty, legendy a příběhy o apoštolovi Jakobovi byly během dlouhých staletí tradovány od poutníka k poutníkovi. Všechna tato vyprávění jsou plná různých znaků a symbolů, které jsou s touto poutí neodmyslitelně spjaté.

2.3.1 Svatojakubská mušle a žlutá šipka

Symbol mušle byl v historii obecně spojován s tradicí poutnictví. Symbol hřebenatky je však podle francouzských středověkých textů spojován konkrétně s cestami

---

³⁴ RAMIS, S., pozn. 32, s. 22-23.

³⁵ JUSTO L. GONZÁLEZ. *Introducción a la historia de la iglesia*, kapitola 4, s.1.

³⁶ VÁLKOVÁ, M. a Z. CHURANOVÁ. *Svatojakubská cesta: severním Španělskem do Santiaga de Compostela*, s. 12.

Svatojakubské poutě a je jedním z jejích typických symbolů. Stejně jako u přemístění ostatků svatého Jakuba, i zde lze nalézt celou řadu legend a mýtů o významu tohoto symbolu.

Zřejmě nejstarší legenda pochází z první poloviny 9. století, podle které svatý Jakub zachránil portugalského rytíře, který byl společně se svým koněm zavalen obří vlnou. Po jeho vytažení z vody uviděl rytíř svého zachránce, sám pak spatřil své tělo celé pokryté právě těmito lasturami. Další z legend tvrdí, že původně byla hřebenatka používána poutníky k nabírání vody z kašen. Někteří poutníci věřili v její magické schopnosti. Podle mnohých měla hřebenatka z pobřeží mysu Finisterre, z „konce světa“, léčivé účinky a zároveň také přinášela štěstí těm, kteří si ji vzali s sebou na cestu domů.³⁷ Z pohledu místních obyvatel je však pravděpodobnější varianta, která symboliku hřebenatky vidí v nadměrné konzumaci hřebenatek, kterých je na pobřežích přehršle. Obecně lze ale říci, že již od počátků této tradice až do dnešní doby představuje tento zvyk, kdy si člověk odnese s sebou z města jednu hřebenatku, jakýsi rituál, který je velmi přitažlivý pro širokou veřejnost. Tato hřebenatka, která je ve španělštině od 16. století označována jako „concha de Compostela“, tedy v první řadě symbolizuje tu skutečnost, že dotyčný skutečně navštívil ono slavné poutní místo a nyní si odnáší tento odznak na vrcholu svého klobouku do svého domova.³⁸

Vedle tradiční hřebenatky lze na cestách také nalézt značení žluté šipky, které bývá vyobrazeno samostatně, nebo v přítomnosti mušle (viz příloha 3). Jejím úkolem je rovněž nasměrování poutníků správným směrem. Tyto šipky jsou vyobrazovány na stromech, zdech či kamenech.

2.3.2 Svatojakubský červený kříž

Historie tohoto symbolu sahá až do 12. století, konkrétně do roku 1170, kdy došlo v království León k založení Řádu svatojakubských rytířů, jinak řečeno Řádu svatého Jakuba z Compostely. Původně se jednalo o rytířské bratrstvo, jehož úkolem bylo v době arabské nadvlády ochraňovat poutníky na jejich cestě, vyhnat Araby z Pyrenejského poloostrova a to vše ve jménu svého patrona Santiago el Mayor. Rytíři při vstupu do bitvy tak do jisté míry svěřovali svůj osud do rukou tohoto světce, díky

---

³⁷ ALCARAZ MARTÍNEZ, Antonio. *Misterios del Camino de Santiago*, s. 61.

³⁸ PERADEJORDI, Julio. *Símbolos fundamentales del camino de Santiago*, s. 60.

němuž se jim dostávalo pocitu ochrany a bezpečí. Později, roku 1175 bylo toto bratrstvo prohlášeno papežem Alexandrem III. za náboženský a vojenský řád. Pro členy řádu byl rytířský život vším, jelikož toto uskupení umožňovalo vstup i ženám a následně i výchovu jejich dětí, které si v určitém věku mohly vybrat mezi životem rytíře a nějakým ze světských povolání. Řád svatého Jakuba během své existence prošel celou řadou změn, nicméně funguje dodnes a to především v podobě vyznamenání udělovaného za služby a věrnost státu.³⁹

Řád svatojakubských rytířů bývá znázorňován prostřednictvím latinského červeného kříže, jehož význam je pro svatojakubskou pouť neodmyslitelný. Tento kříž představuje meč, jehož dvě ramena jsou zakončena okvětními listy lilie, které znázorňují počestnost apoštolovu. Samotný meč pak symbolizuje rytířskou povahu apoštola a jeho mučednictví. Rytíři po staletí nosili tento kříž nejen na svých bílých pláštích, ale také na standartě, kde byl kříž doplněn hřebenatkami. Legendy praví, že v době křížových výprav zabodávali rytíři při modlitbě ostré konce těchto křížů do země, což bylo součástí jejich každodenní činnosti. Více pravděpodobné je ale vysvětlení této činnosti, jako skutečnosti, že na území Španělska nastává reconquista, která přichází skrze bitvu u Clavija v roce 844, kdy asturský vládce Ramiro I. porazil córdobského emíra Abdurrahmana II.⁴⁰

2.3.3 El bastón a svatojakubská hůl

Kříž Řádu svatojakubských rytířů je také vyobrazen na jednom z tradičních symbolů cesty, kterým je „el bastón“ jinak řečeno, „el bordón“. Jedná se o pomocný opěrný aparát, opět ve tvaru lastury, který je připevňován ke kolenům a který umožňuje poutníkům překonávat těžký terén a ulehčovat tak svalům a kloubům. Ulehčuje tak zdolávání kopců či přebrodění divokých řek. Před několika stoletími byl el bastón využíván také jako zbraň a obrana před útoky divokých psů. Tradiční využití tohoto nástroje zůstává stejné a dodnes se jedná o velmi užitečné vybavení na tak dalekých cestách, jehož zvuky při pohybu poutníkům udávaly tempo chůze. Avšak někdy bývá tradiční el bastón, který je nejčastěji vyráběn z kaštanového dřeva, nahrazován holemi, často používanými také k vykonávání pěší či horské turistiky. V dnešní době nosí

---

³⁹ BALLESTEROS, José Antonio. *Mérida, clave en la fundación de la Orden de Santiago*, s. 60-62.

⁴⁰ VÁLKOVÁ, M., pozn. 36, s. 63.

mnoho poutníků po svém boku hole dvě, které tak snižují únavu, zvyšují rychlost a v neposlední řadě snižují nahromaděný tlak v nohách, kolenech a zádech.⁴¹

2.3.4 La Credencial y la Compostela

Nezbytnou součástí každého putování do Santiaga de Compostela jsou dva písemné dokumenty, bez kterých by tato cesta nebyla proveditelná.

Jedním z těchto písemných osvědčení je tzv. La Credencial, jenž představuje jakýsi pas, ve kterém musí být vepsány veškeré základní informace o poutníkovi a který musí mít dotyčný neustále při sobě (viz příloha 4). Jeho hlavní funkcí je mít kontrolu nad poutníky a to především kvůli registraci poutníků v noclehárnách, v tzv. albarques. Tento dokument je tedy velmi užitečný z hlediska sledování jednotlivých etap jejich putování. Poutník si musí každý den, vždy po odchodu z příslušné noclehárny, nechat do tohoto dokumentu nalepit známku, která je vždy doprovázena ojedinelým razítkem a datem. Mnoho poutníků považuje La Credencial za jakousi sbírku známek z těch nejvzdálenějších míst a proto si nechává tato razítka vtiskávat i na jiných místech, jako jsou kostely, turistické kanceláře, nebo dokonce hostince. La Credencial je možné získat za fixní poplatek, který činí dvě eura, za dobrovolný příspěvek či dokonce zdarma. Co se druhů tohoto dokumentu týče, existuje více vydání, avšak všechny plně splňují podmínky, aby mohl poutník podniknout tuto dalekou cestu a na konci obdržet potvrzení, tzv. La Compostela.⁴²

La Compostela je finální potvrzení, že jste absolvovali cestu a úspěšně dorazili navštívit svatého Jakuba. I zde však existují striktně daná pravidla. Aby poutník mohl získat toto osvědčení, musí překonat minimálně 100 kilometrů pěšky či jízdou na koni, nebo urazit posledních 200 kilometrů k cíli na kole. Existují dva typy tohoto dokumentu, záleží na tom, zda jsou vaše pohnutky k pouti náboženského charakteru či nikoli. Pro získání La Compostely je však nutné dorazit do cíle se správně vyplněným La Credencial. Místo vydání je pouze jedno a tím je Casa de Déan, která se nachází hned vedle katedrály v Santiagu de Compostela. Poutníci, kterým je Compostela udělena, musí ospravedlnit zbožnou nebo náboženskou motivaci jejich pouti. V současné době

---

⁴¹ PERADEJORDI, J., pozn. 38, s. 28, 42.

⁴² GRANERO GALLEGOS, Antonio. *El Camino de Santiago guía de vivencias del peregrino del siglo XXI*, s. 175, 176.

katedrála začleňuje do tohoto procesu náhradní diplom pro ty, kteří přicházejí do Santiaga bez zbožné motivace.⁴³

Svatojakubská cesta je bezesporu fenomén s neuvěřitelnou tradicí. Fenomén, který po staletí měnil a dodnes mění životy tisíce poutníků a at' už člověka k vykonání tohoto dobrodružství vedou jakékoli pohnutky, je jisté, že jedinečná atmosféra Camino de Santiago uchvátí každého z nich.

---

⁴³ GRANERO GALLEGOS, A., pozn. 42, s. 175-177.

3 Kulturní význam Svatojakubské pouti

Ačkoli je Camino de Santiago považováno především za fenomén náboženského charakteru, jeho důsledky se zdaleka netýkají jen sakrální oblasti. Pro Španělsko byl a dodnes je objev ostatků svatého Jakuba jednou z nejvíce transcendentních událostí jeho středověké historie. Díky poutním cestám byly dále vystavěny kláštery, mosty, nemocnice, vznikla nová města, došlo k rozvoji ekonomickému, literárnímu a především k bezprecedentní kulturní výměně.

Geografické umístění španělského města Santiago de Compostela, které se nachází na jihu Evropy a zároveň v oblasti severozápadního cípu Iberského poloostrova, zapříčinilo, že v průběhu mnoha staletí, kdy na toto posvátné místo putovaly statisíce poutníků, docházelo k postupnému utváření bohatého uměleckého a kulturního dědictví na území celého Španělska. Vymezení, využívání a zkoumání jednotlivých tras se výrazně liší, nicméně cíl je všem trasám společný. Všechny mají sloužit jako kulturní, náboženský či turistický nástroj, jenž přispěje k zachování, obnově a následnému obohacení míst, skrze které tyto trasy procházejí. Celá tato pouť je tak živým organismem, prostřednictvím něhož poutníci využívají stávajících historických tras, ke kterým přidávají trasy nové.

3.1 Středověká evropská kultura

Svatojakubská cesta byla již od svého vzniku vytvořena jako nekonečný zdroj spirituality, předávání kultury a tradic, což umožňovalo přijetí nových avantgardních estetických stylů, převládajících v západním světě. Během staletí přinášela řada poutníků, umělců a uměleckých řemeslníků nové formy umění a nové způsoby, jak toto umění využívat.⁴⁴ Význam Camino de Santiago s ohledem na vývoj evropské kultury je vztažen k určitému historickému období, jímž je středověk, konkrétně 11. a 12. století, kdy dochází k největšímu rozmachu této pouti.

Vlivem Svatojakubské cesty dochází v této době k přetvoření křesťanské Evropy v kulturní jednotku. Středověká evropská kultura je však vlivem tisíců putujících poutníků z různých koutů světa kulturou nejednotnou. V oblasti umění se tento chaotický celek uměleckých vlivů postupem času zformoval do podoby, jejíž dnešními hlavními znaky

---

⁴⁴ Peregrinaciones Medievales., pozn. 7 [online].

jsou prvky románského a gotického slohu. V obou případech se jedná o neobvyklé umělecké slohy, kde se slučují prvky vycházející z křesťansko-evropské tradice a na Iberském poloostrově dokonce z tradice arabské. Na území autonomních oblastí jako je Navarra a Cataluňa, tedy v nejsevernější části Španělska, jsou velmi patrné francouzské, italské či germánské umělecké vlivy. Naopak na jihu Iberského poloostrova, tedy v oblasti Andalusie, jsou patrné prvky arabského umění, které jsou v dnešní době označovány jako tzv. mudejarské umění. Jižně od řeky Tajo, tedy přibližně od centrální části Španělska, lze prvky románského umění v dnešní době nalézt spíše výjimečně.⁴⁵

3.2 Umění na Svatojakubské cestě

Prvním uměleckým slohem, který výrazně ovlivnil podobu poutí do Santiaga de Compostela byl sloh románský. Tento sloh se rozšířil ve stavitelství i ve výtvarném umění a to v zemích západní, jižní a střední Evropy. Umění, které se vyznačuje valenými klenbami, sdruženými okny a především výstavbou masivních kamenných zdí. O několik století později, zhruba ve druhé polovině 12. století, pozvolna na románský sloh navazuje sloh gotický, jehož kořeny můžeme najít ve Francii. Gotika je odrazem tehdejší doby, kdy měla vertikálnost církevních staveb symbolizovat přiblížení k Bohu. A v neposlední řadě přichází baroko, které svými dynamickými prvky a bohatým zdobením všechny zmíněné prvky pohlcuje.⁴⁶ Společně tato směsice uměleckých slohů a prvků tvoří jednu ohromnou knihu vyprávějící příběh o historii umění na svatojakubské cestě.

Velkou zásluhu na šíření nových avantgardních stylů a rozvoji umění ve Španělsku měl bezpochyby apoštol svatý Jakub, k jehož hrobu putovalo stále více poutníků. Legenda o něm, stejně tak jako o řadě dalších světců, přispěla v období raného středověku ke vzniku kulturního a duchovního hnutí, humanismu. Rozvoj měst a především rozvoj soukromé zbožnosti vedl k mírnému odvrácení od nebeských věcí a k zaměření pozornosti spíše k věcem pozemským.⁴⁷

---

⁴⁵ LÓPEZ, A., pozn. 29, s. 139.

⁴⁶ El arte románico en el camino. *Rumbo Natura* [online].

⁴⁷ Renaissance a humanismus. *Dějepis.com* [online].

3.3 Románský sloh

Souvislost a vzájemná provázanost mezi Camino de Santiago a románským slohem není nahodilá, jelikož stejně jako fenomén putování k hrobu svatého Jakuba, tak i vznik a rozmach nového uměleckého slohu, je spojen s konkrétním historickým okamžikem, kterým je období na pomezí raného a vrcholného středověku.

Románský sloh v tomto období výrazně určil podobu Svatojakubské pouti. Pro značnou převahu románských prvků na cestách je tento sloh často označován jako „sloh poutníků“. Vývoj i samotná podoba tohoto slohu se v různých oblastech Evropy velmi lišila. Nejvýznamnější památky lze dodnes nalézt na území Francie, Německa, Itálie a Španělska. Románský sloh se tak stal slohem univerzálním, u nějž není přesně definované místo vzniku. Jeho účel byl však jasný, sloužil především církvi a tudíž propagaci náboženské ideologie. Přestože oficiálně na nejvyšším stupni feudálního žebříčku stála vyšší šlechta, církev v čele s papežem bojovala s císařstvím o hegemonii. Většina románských staveb byla tedy vystavena na popud církve v podobě sakrálních staveb jako byly kostely či kláštery. Dále byly stavěny i stavby světského rázu jako jsou například hrady. V důsledku vzniku měst vznikaly také městské paláce, městské domy a mosty.⁴⁸

Základní románské architektonické prvky se na území Pyrenejského poloostrova dostaly především díky úzkému spojení Španělska s Francií. Nejen poutě do Santiaga, ale také tehdejší boje křesťanů za osvobození Španělska od arabské nadvlády vedly k pronikání umělců a tedy i nových typů staveb na španělské území. Až dodnes je možné se ve španělské terminologii setkat s termínem „románico español“, označením prostorového rozdělení románského umění odpovídající hispano-křesťanským královstvím. Vzhledem k tomu, že románský sloh vstupuje na území Španělska směrem od východu na západ, za účelem jeho studia sleduje regionální divize stejný směr. Království jsou tak rozdělena na království východní, do kterých spadá oblast Katalánska, Aragonie a Navarry a dále na království západní, ke kterým lze řadit území Kastilie a Leónu, Asturie, Galicie a severní části Portugalska. Všechna tato království mají své vlastní charakteristické prvky románského slohu, nicméně jejich stylistické rysy jsou v podstatě obdobné evropskému románskému slohu. První románské prvky byly objeveny primárně na území Katalánska, zatímco prvky vrcholného románského stylu se rozšířily

---

⁴⁸ DE OLAGUER, Fernando a Feliú ALONSO. *El arte románico español*, s. 15.

právě po ose Camino de Santiago. Pozdně románské období bylo rozšířeno až ve 13. století a to především na venkovských stavbách.⁴⁹

Románský sloh získal název podle římského způsobu výstavby jednotlivých staveb, pro který je charakteristické využití kamene. Typické jsou proto sakrální stavby jako jsou kostely či kláštery, ale také stavby světského rázu, jako jsou hrady a městské paláce, které naopak reprezentovaly moc šlechty. Mezi základní typy kostelů řadíme baziliky, rotundy či jednolodní kostely. Vícelodní baziliky jsou charakteristické svým půdorysem, jenž je ve tvaru latinského kříže. Hlavní loď je doplněna transeptem, neboli příčnou lodí, která je na ni kolmá a odděluje jí tak od presbytáře, místa, kde se často nachází krypta. Dalšími typickými románskými prvky jsou apsidy, sloupové arkády a křížové klenby. Rotunda je oproti podélné bazilice válcová, centrální stavba kruhového půdorysu, která byla v období středověku využívána pro náboženské účely. I pro tento typ stavby je charakteristický architektonický půlkruhovitý prvek, přičleněný k hlavnímu prostoru budovy, zvaný apsida.⁵⁰

I přesto, že je románský sloh charakteristický využitím kamene k výstavbě těchto typů kostelů, řada z nich, převážně z období 11. století, byla stále dřevěných. I z tohoto důvodu se mnohé z těchto staveb nedochovaly. Kameníci, v této době neznalí technik broušení, se tak uchýlovali k výstavbě silných zdí, širokých několik metrů, které byly následně vyztuženy opěrnými pilíři, které podepíraly váhu klenby. Malá, úzká okna, která byla velmi často sdružená a oddělená od sebe sloupky, ponořila stavbu do šera. Výtvarníci byli tak nuceni během zdobení interiéru použít světlých barev a i přesto, že dekorace nebyly nijak časté, zdivo interiéru sakrálních staveb bylo obohaceno náboženskými motivy. Kruhová okna, která se nejčastěji nachází v průčelích bazilik, se nazývají rozety. Ta jsou také velmi často doplněna jakýmsi štítem, zvaným tympanon. Dalším velmi charakteristickým prvkem, pro dobu románskou jsou vstupní portály polokruhového tvaru.⁵¹

---

⁴⁹ GARCÍA MARSILLA, Juan, Carles MANCHO a Isabel RUIZ DE LA PEÑA. *Historia del arte medieval*, s. 172-173.

⁵⁰ HOPKINS, Owen. *Architektonické slohy: obrazový průvodce*, s. 22.

⁵¹ DE OLAGUER, F., pozn. 48, s. 22-25.

3.3.1 Románské umění na Svatojakubské cestě

Architektura a románské umění jsou ukázkovým příkladem funkce Svatojakubské pouti jakožto cesty za poznáním. Toto umělecké hnutí přichází na Pyrenejský poloostrov od západu a krok za krokem se po dobu dvou staletí dostává až k hranicím Galicie, přičemž za sebou zanechává neuvěřitelné množství staveb a uměleckých prvků, které dodnes ukazují velkolepost prvního mezinárodního uměleckého proudu v Evropě, jehož kořeny jsou hluboké a jehož původ se vrací i k jiným uměleckým proudům. Hovořit lze o proudu byzantském, germánském, arabském či o architektuře starověkého Říma. Právě to mu dodává ještě větší hodnotu, jelikož jako první umělecké hnutí sjednotilo umělecké proudy tak rozdílné.⁵²

Typickým představitelem raného románského umění je la Catedral de Jaca, neboli Katedrála svatého Petra, nacházející se na území Aragonu v provincii Huesca v severovýchodním Španělsku. Jedná se o nejstarší románskou stavbu na území Španělska, vystavěnou již na konci 11. století. I přesto, že původně románská stavba si dodnes zachovává základní prvky tohoto slohu, v průběhu několika staletí byla několikrát renovována. K největším změnám dochází v období 16. století, kdy jsou ke stávajícímu komplexu přidány dvě nové kaple a v oblasti centrální kaple postaveny nové klenby. Většina románských apsid byla nahrazena, nově vystavěna a doplněna zdobnými malbami. Tato stavba si však dodnes zachovává strukturu románské architektury v podobě apsidy, valené klenby polokruhového tvaru a dvou vstupních portálů (viz příloha 5). Aragonské království je v této době pro rozvoj románské architektury naprosto zásadním územím. K nejdůležitějším místům aragonského románského umění řadíme i klenot středověké éry, klášter San Juan de la Peña, nejznámější aragonský klášter nedaleko města Jaca, situovaného na magickém místě chráněné krajinné oblasti, v hoře la Peña Oroel (viz příloha 6).⁵³

Na cestě za svým cílem, směrem na západ, vstupuje poutník v období raného a vrcholného středověku na půdu španělských království, skrze které prochází nejdelší cesta Camino de Santiago, tzv. Camino Francés, neboli Francouzská cesta. Camino Aragonés se tak stává součástí tohoto 940 kilometrového putování směrem do Santiaga de Compostely a společně tyto trasy pokračují přes hranice království Navarry. Středověký románský soubor uměleckých skvostů, které nabízí město Estella

⁵² GARCÍA, J., pozn. 49, s. 128, 193.

⁵³ Peregrinaciones Medievales., pozn. 7 [online].

v autonomní oblasti Navarra, je dodnes jedním z nejlépe zachovalých. Památky s románskými prvky jako je kostel San Pedro de la Rúa, Palác navarrských králů představující civilní románskou stavbu či Kostel Svatého hrobu, vedle jehož velkolepého vstupního portálu je umístěna mimo jiné i socha svatého Jakuba, představující jasný důkaz o velkoleposti a významnosti tohoto uměleckého stylu na Svatojakubské cestě. Historicky nejvýznamnější památkou Navarry dodnes však zůstává klášter San Salvador de Leyre, jehož základní konstrukce pochází již z druhé poloviny 9. století a v průběhu následujících staletí byla doplněna architektonickými a uměleckými prvky z různých slohů, které dohromady tvoří stavbu nevyčísitelné historické a umělecké hodnoty. Celý tento komplex, který je doplněn dalšími stavbami, původně sloužil jako duchovní centrum a opora proti Maurům (viz příloha 7).⁵⁴

Další etapa Camino Francés prochází skrze jednu z dnešních 17 autonomních oblastí, provincií La Rioja, která v historii náležela ke království Staré Kastilie. Zde jsou hlavními centry města Nájera a Logroño. Město Nájera, které je dnes mimo jiné známo jako pohřebiště španělských králů, a kterému dominuje klášter Santa María la Real a město Logroño, kde lze nalézt kostely San Bartolomé a Santa María de Palacio. Na rozdíl od již zmíněných oblastí, se obecně v provincii La Rioja zachovalo velmi málo architektonických a uměleckých památek v původním stavu. Za zmínku doposud stojí klášter San Millán de la Cogolla se svou bohatou historií a kostel Santo Domingo de Calzada.⁵⁵

Oblast Kastilie a Leónu je největší autonomní oblastí na území Španělska, přes kterou vede Svatojakubská cesta. Trasa Camino Francés zde vede horizontálně z oblasti La Rioja přes Burgos do Palencie, Leónu až na samotnou hranici s Galicií. Na tomto území se však schází i ostatní trasy, vedoucí ze všech koutů Španělska. Například oblast Burgosu nabízí nepřehledné množství staveb historického a uměleckého významu jak ve slohu románském, tak i ve slohu gotickém, který na tomto území převládá. Největší dominantou Burgosu je klášter San Juan de Ortega vystavěný v polovině 12. století, jenž představuje jednu z nejvíce elegantních, pozdně románských architektur v této provincii. Čelní straně dominují tři apsidy polokruhového půdorysu, v centrální části vyniká řada pilířů, které tvoří důmyslnou podporu pro masivní valenou klenbu (viz příloha 8). V Palencii reprezentuje románskou architekturu především San Fermín de

---

⁵⁴ DE OLAGUER, F., pozn. 48, s. 55, 56, 181.

⁵⁵ Peregrinaciones Medievales., pozn.7 [online].

Frómista, kostel bývalého kláštera San Martín de Tours, postavený v 11. století. Jeho obdélníkový půdorys vyplňují tři lodě, přičemž střední loď je vyšší než boční. Všechny tři lodě jsou následně zakončeny polokruhovými apsidami. Těm dominuje osmiúhelníková kupole nad transeptem a dvě válcové věže na obou stranách hlavní fasády vystupující v šířce bočních lodí. (viz příloha 9). Portály jsou dále doplněny archivoltami, neboli dekorativně zdobenými, do hloubky ustupujícími oblouky.⁵⁶

Ke galicijské hranici má nejbližší provincie León a i zde jsou patrné projevy románského slohu, jako například v Sahagúnu, v historické oblasti stejnojmenného města León. Tato oblast je charakteristická právě svými románskými kostely. Tyto kostely, jako například Iglesia de San Tirso či Iglesia de San Lorenzo, byly jedny z prvních, k jejichž výstavbě byla využita cihla namísto kamene. Tento vliv připisujeme mudejarskému umění přicházejícímu z jihu. Nejpozoruhodnější románskou stavbou přímo ve městě Leónu je bazilika San Isidoro vystavěná během 11. a 12. století, též známá jako sixtinská kaple románského slohu a to pro své úchvatné fresky naplněné hlubokým symbolismem, představující obrazy nejen náboženské, ale také tradiční, které dekorují její zdi. Jedná se o nejvíce významnou křesťanskou architektonickou stavbu v románském slohu na území celého Španělska. Její dominantou je krypta, sloužící jako královská hrobka, kde jsou uloženy ostatky králů, jako je např. Ferdinand I. Kastilský, zakladatel kastilského království (viz příloha 10).⁵⁷

Další poutníkovy kroky překračují hranice provincií Leónu a Galicie. Město Santiago de Compostela, jakožto cíl Svatojakubské cesty, představuje návštěvníkům tohoto místa nevyčísitelné architektonické, malířské i sochařské románské dědictví. Samotná katedrála, v níž se snoubí řada různorodých uměleckých prvků, je považována za jeden z nejdůležitějších výtvorů evropského románského umění. Přesto však nemusí poutníci vyčkávat tohoto velkého cíle, aby spatřili krásu tohoto uměleckého proudu, jenž je v Galicii všudypřítomný. Poutník má možnost navštívit i další galicijské památky jako je Iglesia de San Salvador de Sarria či Iglesia de Portomarín. Jedná se o původně románské kostely, jejichž interiér i exteriér byl později pozměněn, stejně tak jako u mnoha dalších románských staveb v průběhu staletí.⁵⁸

---

⁵⁶ Postales del Camino: *El camino con Correos* [online].

⁵⁷ El arte románico en el camino, pozn. 46 [online].

⁵⁸ Peregrinaciones Medievales., pozn.7 [online].

3.4 Gotika

Na konci 12. století dochází na území západní a centrální Evropy ke změně umělecké koncepce. Temné prostory a strohé masivní zdi, které jsou charakteristické pro dřívější stavby, jsou tak nahrazeny více odlehčenými a prosvětlenými prvky. Počátky gotického slohu datujeme tedy do druhé poloviny 12. století, přičemž jeho kořeny lze nalézt ve Francii. Stejně jako je románský sloh značně ovlivněn francouzským opatstvím v Cluny, tak i gotika je spojena s vybudováním opatství v malém francouzském městečku Saint-Denis. Původně bylo toto umění známo pod označením francouzský sloh. Název gotika vznikl až o několik století později, kdy bylo toto umění mylně zaměňováno za tvorbu germánských Gótů.⁵⁹

Španělsko tento nový druh umění přijalo s velkým nadšením. Od svého počátku, až do svého vrcholného období, zůstala gotika na území Pyrenejského poloostrova věrná francouzským vzorům. Sjednocení tohoto nového uměleckého slohu proběhlo velmi rychle a v jeho počátcích se sjednotily románské a gotické architektonické prvky. Z tohoto důvodu lze tedy hovořit o stádiích gotického umění jako o období přechodném, vrcholném a pozdním, na které na počátku 16. století plynule navazuje několik dalších španělských specifických stylů jako je například Hispano-vlámský styl, který je typický svými výraznými dekoracemi či styl katolických veličenstev, jež ve stavebnictví uplatňuje použití tzv. hvězdicové a síťové klenby namísto klenby křížové.⁶⁰

Vývoj gotické architektury na území Španělska do jisté míry odrážel historické události, kterými prošla jednotlivá království. Například na jih Pyrenejského poloostrova fenomén gotického umění dorazil o něco později v důsledku muslimské nadvlády, kdy převládaly prvky mudejarské architektury. Nicméně stejně jako v období výstavby románských staveb i gotické umění se nejvíce rozvinulo právě na severu Španělska. Gotické umění je stále velmi ovlivněno mocí katolické církve, nicméně je zde patrný stále větší konflikt mezi mocí světskou a církevní. Do jisté míry tak kultura a umění přestávají být výhradně záležitostmi církve. Následkem je uvolnění formy budování staveb v gotickém období. Dochází k odhmotnění staveb nahrazením širokých zdí vysokými, úzkými okny, dále ztenčením zdí či využitím důmyslného opěrného systému, kdy pomocí zeštíhlených opěrných oblouků a pilířů je dosaženo i zeštíhlení proporcí

---

⁵⁹ HOPKINS, O., pozn. 50, s. 26.

⁶⁰ GARCÍA J., pozn. 49, s.323.

celé stavby. Veškeré prvky jsou tak užší a směřují více do výšky. Symboličnost výšky katedrály spočívala ve spojení s božskou dimenzí.⁶¹

Mezi typické konstrukční prostředky gotiky spadá tedy lomený oblouk, který společně s žebrovou klenbou slouží ke snížení tlaku a zároveň je typickým motivem dekorace. Celá konstrukce je poté zajištěna vnějším opěrným systémem. Na rozdíl od doby románské je doba gotická bohatá na využití dekorativních prvků. Samotná zdobnost, která v období vrcholné gotiky dosáhla nevídaných podob, je tvořena sítí komplikovaných, protínajících se linek. Gotickou architekturu doplňovaly různé plastické detaily s figurální, zvířecí i rostlinou tematikou. Typickým příkladem je fiála, štíhlá věžička sakrálních staveb, jež je často zdobena plastickými svinutými listy neboli kraby a poté doplněna okrasným zakončením, tzv. kytkami. Důležitou součástí sakrální výzdoby tvořily také chrliče, výzdoba umístěná pod střechami a na opěrném systému katedrál, zajišťující odvod vody.⁶²

Zřejmě nejcharakterističtějším typem gotické stavby je katedrála. Jedná se o troj nebo pětিলodní kostel s příčnou lodí a vysokým chorem lemovaným mnohoúhelníkovým ochozem, do něhož ústí věnec kaplí. V období středověku byl významnou součástí kulturního života klášter, při jehož blízkosti často stál kostel. Naopak reprezentaci světské moci nejlépe vystihuje výstavba hradů. Jedná se o opevněné feudální sídlo postavené na strategicky chráněném místě, které představovalo moc a společenské postavení majitele. Součástí hradů často bývala cimbuří, dále hlavní brány či věže, jejichž hlavním účelem byla ochrana před útočníky. Hlavním typem takovýchto věží je tzv. bergfrit, který představuje nejlépe opevněnou část hradu, jenž velmi dobře odolával střelám z obléhacích strojů. V neposlední řadě se gotické umění objevuje také na městských domech a radnicích.⁶³

3.4.1 Gotické umění na Svatojakubské cestě

Jak již bylo řečeno a na mnohých příkladech doloženo, počátky Camino de Santiago byly velmi úzce spojeny s nově vzniklým románským uměleckým proudem. Nicméně stejně jako v životě dochází k nevyhnutelným změnám, tak i křesťanské náboženství v neustálé expanzi muselo uspokojovat nové potřeby, které byly v oblasti nové umělecké tvorby předkládány jako krok od románského slohu, ke slohu gotickému.

---

⁶¹ ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura historie umění*, s. 161.

⁶² ŠEVČÍK, O., pozn. 61, s. 157-158.

⁶³ HOPKINS, O., pozn. 50, s. 48-50.

Vyšší, větší a stále velkolepější budovy, do kterých přicházelo stále více věřících, kteří zde hledali duchovní útočiště. Propracovanější výzdoba, jež propůjčovala svou působivost vyobrazeným příběhům, barevné vitráže, dekorativní alternativa skleněných tabulí, ozdobné plastické kamenné prvky apod. To jsou jen některé z charakteristik uměleckého slohu, v němž byly postaveny první velkolepé evropské katedrály. K přechodu od stávajícího románského umění k umění gotickému přispěla i změna středověké mentality. Výsledkem této změny mentality je v oblasti umění a architektury přechod od jasně stanovené symetrické rovnováhy a pravidelnosti románského umění k vertikálním, dynamickým a odlehčeným stavbám, které působí na člověka svou velkolepostí.⁶⁴

Mimo jednolodních chrámů a vícelodních bazilik, dochází v období vrcholné gotiky, především v západní a centrální Evropě, k výstavbě velkolepých katedrál. Gotická architektura a gotické umění se díky trasám vedoucím z jižní části Pyrenejského poloostrova šíří po celém území Španělska. Skvostné katedrály se objevují i v oblasti Andalusie, tzv. Al- Andalus, jež je v době započetí jejich výstavby stále územím ovládaným muslimy a to až do roku 1492, kdy bylo vojsky Kastilie a Aragonie dobyt poslední muslimské území Španělska, Granada. Právě zde, v dnešním metropolitním regionu Sevilla se nachází Katedrála Panny Marie v Seville, největší gotická katedrála ve Španělsku. Neméně významnými katedrálami postavenými v gotickém slohu jsou: Katedrála svaté Eulálie v Barceloně, Katedrála Nanebevzetí Panny Marie v Toledu a gotická katedrála v Segovii.⁶⁵

V následujícím textu práce i nadále zůstaneme a poputujeme po nejznámější severní trase Camino Francés, na které se nachází mnoho gotických katedrál, snad proto, že se jedná o historicky nejnavštěvovanější, i když ne nejstarší trasu Svatojakubské poutě. Od francouzských hranic je cíl Santiago de Compostela vzdálen 737 km. Prvním velkým historickým městem této trasy je Pamplona, město na území autonomní oblasti Navarra. Jednou z dominant tohoto města je bezpochyby Katedrála Panny Marie v Pamploně, původně románská stavba, která byla později téměř kompletně zničena. K renovaci došlo téměř ihned a to na konci 14. století, jelikož se jednalo o místo, kde se konaly ty nejdůležitější ceremonie. V této době již francouzská gotická architektura, díky své geografické blízkosti, ovlivnila architekturu i zde a proto byla nová katedrála,

---

⁶⁴ BALDERAS VEGA, Gonzalo. *Cristianismo, sociedad y cultura en la en la Edad Media*, s. 407.

⁶⁵ GARCÍA, J., pozn.49, s. 323.

prostřednictvím církve i koruny vybudována v tomto novém slohu. I přesto, že je Katedrála Panny Marie v Seville označována za největší katedrálu na Iberském poloostrově, Katedrála Panny Marie v Pamploně je největším komplexem postaveným v gotickém stylu, jelikož v oblasti samotné katedrály se nachází další stavby, které byly ve své době využívány jako sídlo kapituly, dále jako refektář, tedy jako společná jídelna mnichů či obecně jako stavby zasvěcené společenskému životu.⁶⁶ Tato katedrála je jedním z mnoha případů, kdy se v důsledku mnoha architektonických úprav v průběhu staletí měnily i preference v užívání architektonických a uměleckých prvků. Právě proto je zde možné nalézt mimo původních románských prvků i prvky novodobější architektury jako je například neoklasicismus. Nicméně gotický sloh je nepochybně tím, který na této katedrále převládá.

Další významnou gotickou katedrálou na poutníkově cestě je kolosální stavba ve městě Burgos, zasvěcená opět ve jménu Panny Marie. Tato katedrála je společně s katedrálou v Leónu největší gotickou stavbou na Francouzské cestě. Výstavba trvala téměř tři staletí a pro svou neocenitelnou kulturní hodnotu byla v roce 1984 zapsána na seznam světového dědictví UNESCO. Tuto katedrálu rozhodně nelze přehlédnout. Její dvě věže dosahují výšky 84 metrů. Gotický exteriér stavby, značně ovlivněn francouzským gotickým stylem je skutečným skvostem, nicméně za návštěvu stojí i interiér, kde lze spatřit překrásné zdobení, včetně různých pilířů a kleneb (viz příloha 11). Nádherná vysoká klenba, vyzdobená dobovými malbami se nachází v centrální kapli, kde se nachází i nádherné dynamické pozlacené schodiště. Prohlídka této katedrály zahrnuje i návštěvu hrobů významných osobností, jako byl například Cid, kastilský rytíř a později i vojevůdce, jenž na počátku reconquisty dobyl Valencii. Dnes je Španěly považován za národního hrdinu.⁶⁷

Poslední zmíněnou, i když neméně důležitou památkou gotického slohu na Camino Francés, je katedrála v Leónu. Oblíbeným přívýskem této stavby je „Pulchra Leonina“, doslova přeloženo jako „krása Leónu“. Už samotný exteriér dokazuje pravdivost tohoto přívýska, nicméně skutečný klenot se skrývá uvnitř. Díky důmyslnému opěrnému systému byli gotičtí architekti schopni snížit váhu masivních zdí, využít prostoru a stavbu tak vynést do výšky. Touto úpravou a dále také využitím velkého množství oken, došlo k tzv. dematerializaci stěn a tím tak k velkému prosvětlení uvnitř katedrály. Zdi

---

⁶⁶ CASAS, N., pozn. 33, s. 437,438.

⁶⁷ Neodolatelná katedrála v Burgosu. *Unesco památky.cz* [online].

byly tak v podstatě nahrazeny okny, přičemž katedrála v Leónu je toho extrémním příkladem, jelikož obsahuje neuvěřitelných 1764 metrů čtverečních barevného skla (viz příloha 12).⁶⁸ I přesto, že využití dekorativních prvků v interiéru katedrály se nedá srovnat například s katedrálou v Burgosu, využitím barevných vytráží navozuje na tomto místě mystickou atmosféru, kterou je těžké překonat jakoukoliv materiální výzdobou.

3.5 Katedrála v Santiagu de Compostela

Výstavba velkolepé katedrály na náměstí Praza do Obradoiro započala v druhé polovině 11. století. Před dokončením chrámu byly ostatky apoštola Jakuba umístěny i v jiných stavbách, které byly v důsledku arabských nájezdů několikrát zničeny. Katedrála v průběhu staletí prošla mnoha stavebními fázemi a ne všechny probíhaly v duchu románského slohu. Většina prací byla dokončena roku 1122, v době, kdy byl románský sloh v největším rozkvětu. Postupem času se tento chrám proměnil v jednu z nejimpozantnějších katedrál světa, ve které se mísí řada různých architektonických slohů (viz příloha 13).⁶⁹

Za zmínku nepochybně stojí „el Pórtico de la Gloria“, Portál slávy, vrcholné dílo románského slohu, které bylo zrealizováno sochařem a architektem mistrem Mateem a dokončeno v roce 1188. Portál je prostřednictvím klenby rozdělen na tři části. Tyto části dále reprezentují následující pasáže z Bible; žehnání Krista v centrální části, židovskou vesnici a výjevy ze Starého zákona na levé straně a pohany na straně pravé. Poutníci se zde dotýkají ústředního pilíře na důkaz poděkování za bezpečný příchod. Průčelí katedrály v Santiagu směřující na Praza do Obradoiro, bylo vystavěno v gotickém stylu na počátku 13. století, aby chránilo Portál slávy před nepřízní počasí.⁷⁰

Z pohledu spirituálního je srdcem celé katedrály hrob svatého Jakuba, který střeží v kryptě, hluboko pod hlavním oltářem, ostatky tohoto světce.

Katedrála má půdorys ve tvaru latinského kříže, který je tvořen třemi loděmi a jednou příčnou. Tyto lodě zasahují až k ramenům kříže. Součástí chrámu je i mnoho kaplí, ve kterých jsou patrné elementy původního románského slohu, nicméně jsou zde zjevné i vlivy jiných architektonických slohů, jako jsou gotika, renesance či baroko. Mezi další

---

⁶⁸ Postales del camino, pozn. 56 [online].

⁶⁹ CASAS, N., pozn. 33, s. 395.

⁷⁰ CASAS, N., pozn. 33, s. 397.

zajímavosti interiéru katedrály patří muzeum tapisérií či obří kadidelnice, tzv. botafumeiro na jejíž rozpořádání je zapotřebí osmi mužů.⁷¹

Není pochyb o tom, že Santiago de Compostela, ať už jako cíl předalekého putování za ostatky svatého Jakuba, tak jako turistické centrum autonomního společenství Galicie, nabízí neuvěřitelné kulturní dědictví, jež má dodnes ohromný vliv na rozvoj kultury všech míst, kudy trasy Svatojakubské cesty procházejí.

---

⁷¹ CASAS, N., pozn. 33, s. 398.

4 Současná podoba Camino de Santiago

Z předchozí kapitoly je patrné, že kulturní a umělecký přínos Svatojakubské pouti je zcela zásadní nejen pro Iberský poloostrov, ale také pro rozvoj evropské kultury obecně. Je tedy nezbytné vycházet z dosavadních poznatků, aby bylo vůbec možné, zaměřit se konkrétněji na současnou podobu Camino de Santiago. V porovnání této středověké náboženské pouti s dnešním poutnictvím je třeba vzít v potaz celou řadu podstatných změn, kterými pouť prošla.

K největšímu rozkvětu této tradice dochází, jak již bylo řečeno, na přelomu tisíciletí, tedy od 10. století, kdy se fenomén poutnictví rozšířil po celé Evropě. Za účelem uctívání ostatků svatého Jakuba každoročně přicházely statisíce poutníků. Může se tak zdát, že pouť zpočátku plnila ryze náboženskou funkci, nicméně během desetiletí a staletí, kdy byly cesty zvelebovány a uzpůsobovány potřebám poutníků, docházelo mezi národy k výměně kulturních a uměleckých podnětů, díky nimž význam Camino de Santiago dodnes překračuje tuto náboženskou tradici. Příchod poutníků do Santiaga se po celá staletí výrazně proměňoval podle daného historického období, především podle náboženské a politické situace.

Ve 14. století postihla oblast Evropy a Asie epidemie moru, tzv. černá smrt. Na konci 15. století došlo k vyvrcholení reconquisty v podobě dobytí Granady a následného vyhnání Maurů z Iberského poloostrova. Během následujícího století došlo k již zmíněné reformaci katolické církve. Ostré kritiky se tradice náboženských poutí dočkala také v období 18. století, kdy se do popředí dostává tzv. novověká filosofie v podobě racionalismu a osvícenství. Následná dvě staletí jsou ve znamení krvavých válek, především pak v podobě Španělské občanské války, po které se dostal k moci generál Francisco Franco a následně pak v podobě 2. světové války. Opětovný návrat k poutnictví do Santiaga nastává velmi pozvolna a to v důsledku několika důležitých milníků ve španělské historii. K těmto událostem patří například smrt diktátora Franca v roce 1975, odsloužení slavnostní mše na Svatý rok v roce 1982 papežem Janem Pavlem II. či zapsání některých tras a konkrétních staveb na seznam světového dědictví UNESCO v roce 1989. Svatojakubská pouť si tak na svůj druhý zlatý věk musela počkat více než 700 let.⁷²

---

⁷² SANTOS, SOLLA, Manuel. Cuadernos de Turismo: *El Camino de Santiagos*, s. 138.

4.1 Motivy k pouti a jejich proměna v průběhu staletí

V průběhu staletí, se poutnictví do Santiaga de Compostela rozvíjelo především v podobě uctívání apoštola Jakuba, šířitele křesťanství na Iberském poloostrově a později i symbolu reconquisty. Svatojakubská pouť tak byla středověkými poutníky vykonávána především jako projev víry a naděje, oproštění se od svých hříchů, odklonění se od neřestí jako je pýcha a sobectví k ctnostem jako je láska, sounáležitost s druhými apod.⁷³

Může se tak zdát, že současná podoba Camino de Santiago se v tomto směru změnila zcela od základu, nicméně motivační pohnutky k vykonání pouti, jako je například obnova vnitřního života, radost z víry, schopnost milosrdenství ve své rodině i ve svém okolí, to všechno jsou náboženské, nebo alespoň minimálně duchovní důvody, díky kterým se dodnes vydávají tisíce a statisíce poutníků ročně směrem do Santiaga. Poutník jakožto duchovní bytost a součást tohoto dobrodružství, tak může svůj život symbolicky připodobnit dlouhé a klikaté cestě, jež pro něj představuje výzvu najít nové cíle a důvody, proč na této cestě zůstat a to v různých aspektech života.

Motivace lidí, kteří putují po Camino de Santiago jsou bezesporu velmi rozmanité. Po kritickém nahlédnutí do oblasti této problematiky, je však nutné poznamenat, že určitý projev víry je přítomen v rozhodnutí jakéhokoli člověka, jelikož už v daném momentě odhodlání, jít do Santiaga de Compostela, iniciuje způsob myšlení, vydat se na posvátné místo, jež je neodmyslitelně spjato s postavou svatého Jakuba.

Atraktivita Svatojakubské pouti je bezesporu založena na duchovním bohatství a proto mezi nejčastější motivy k uskutečnění pouti do Santiaga v dnešní době je v mnohých případech touha po živém kontaktu a jednotě s přírodou. Na tomto příkladě je patrný přechod od náboženského k duchovnímu motivu, kdy člověk touží po harmonickém spojení svého těla se svou duší. Poutník může dále putovat s cílem objevit kulturní bohatství cest, nalézt přátelství či se zkrátka vymanit ze všední každodennosti.⁷⁴

V porovnání s výše uvedeným výběrem dnešních nejčastějších motivů k vykonání pouti a motivů v minulosti je zřejmé, že se v průběhu několika staletí podoba jednotlivých cest přizpůsobovala stále novým potřebám člověka a tudíž i samotné funkce původně ryze náboženské pouti nelze shrnout do jedné kategorie.

---

⁷³ OHLER, N., pozn. 2, s. 45-48.

⁷⁴ LOPÉZ, José. Peregrinaciones y turismo. El Camino de Santiago. *Revista de Ocio y Turismo*, s. 39-48.

V dnešní moderní společnosti je možné sledovat funkce náboženské pouti na několika úrovních. Jednou z hlavních funkcí pouti je uspokojení lidských potřeb. Člověk toužící po vymanění se z rutiny každodenního života je odhodlaný radikálně změnit svůj život a vydat se často sám do neznáma s jediným cílem, něco ve svém životě změnit, najít smysl. Tyto potřeby jsou nejčastěji spojovány s potřebami duchovními. V televizním pořadu *Cesty víry*, na stanici České televize, uváděli poutníci jako vysvětlení svého aktuálního putování například: touhu po nalezení sám sebe, dostat se mimo svůj běžný život, mimo své zaměstnání, dokonce i mimo dosah své rodiny a dětí. Někteří mají tendence vydat se na dalekou cestu, aby mohli být sami se sebou, jiní zase věří v to, že se z nich po návratu domů stane někdo jiný. Někteří poutníci se vydávají na cestu v důsledku nešťastných životních událostí, jako je smrt blízké osoby.⁷⁵

Další významnou funkcí náboženské pouti v dnešní době je funkce sociální. Člověk tak hledá ve společnosti založené na individualismu lidský kontakt tváří v tvář. V důsledku těchto mezilidských vztahů a kontaktů dále vzniká celá řada organizací, které přispívají k podpoře sociální soudržnosti. V souvislosti s funkcí sociální jde v dnešní době ruku v ruce funkce politická. Jelikož Evropa prochází obdobím bez válek, je tato funkce patrná pouze v rámci mezinárodní integrity. V historii byla tato funkce patrnější například v období reconquisty, kdy Svatojakubská pouť představovala jakýsi katalyzátor, jenž sloužil ke sjednocování křesťanů na Iberském poloostrově. Velmi důležitá je i již zmíněná funkce kulturní, jejíž hlavní úkolem byl a dodnes zůstává přenos myšlenek, uměleckých směrů či kulturních prvků. Dnes, více než kdy předtím, zastávají poutě i funkci ekonomickou, kdy obrovská masa putujících lidí zajišťuje i potřebnou ekonomickou dynamiku v oblastech, kudy pouť prochází a následně tak vede k jejich rozvoji.⁷⁶

Podle veřejně dostupných údajů a statistik, které tak umožňují procentuálně porovnat jednotlivé motivy a pohnutky lidí k uskutečnění pouti, lze jednoznačně prokázat stále přetrvávající náboženskou funkci pouti. Podle statistik z roku 2017, ve kterém Oficina de Acogida al Peregrino přijala a zaznamenala 301 036 poutníků bylo zjištěno, že 43,46% poutníků vykonalo tuto pouť z čistě náboženských důvodů. Celkově tak tento motiv zaujímá druhé místo na žebříčku hlavních motivů k vykonání pouti. Hlavním podnětem zůstává již zmiňovaný motiv duchovní, popř. duchovně-kulturní

---

⁷⁵ Pouť do Santiaga. *Česká televize: Cesty víry* [online].

⁷⁶ LOPÉZ, J., pozn. 74, s. 39-48.

s celkovým zastoupením 47,39%. Ryze kulturní motiv k vykonání pouti v tomto roce představuje 9,15% poutníků. I přesto, že náboženské motivy v těchto statistikách dodnes stojí na vyšších příčkách, v roce 2004, tedy v prvním roce, kdy byly prostřednictvím této organizace zaznamenány a následně zpracovány informace o poutnících z hlediska pohlaví, věku, národnosti, motivu k pouti či způsobu dopravy, náboženské motivy poutníků představovaly ve statistikách celých 75%, značně tedy převyšovaly 20% poutníků, kteří vyrazili do Santiaga z duchovně-kulturních pohnutek.⁷⁷ Z již zmíněného pořadu „Cesty víry“ lze vyzdvihnout konkrétní náboženské pohnutky současné doby, jako například: touha po odpuštění, jež byla hlavním důvodem k vykonání pouti v období středověku, touha po překonání sama sebe a následném modlení se v klidu, nebo prosba ke svatému Jakubovi ve jménu vlastním či ve jménu někoho jiného.⁷⁸

4.2 Poutník versus turista

Stejně tak jako u komparace motivů k vykonání pouti v průběhu mnoha staletí, u kterých lze nalézt celou řadu podobností, je možné pozorovat jistou vzájemnou souvislost také mezi pojmy poutník a turista, poutnictví a turismus. Oblast turismu, jinak řečeno cestovního ruchu, představuje v současné době jeden z hlavních sektorů v oblasti služeb, který se neustále vyvíjí a tvoří tak podstatnou část národního hospodářství. Podle definice docentky Palatkové lze turismus chápat jako:

„činnost osoby cestující na přechodnou dobu mimo její běžné životní prostředí, a to na dobu kratší než jeden rok, přičemž hlavní účel její cesty je jiný než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.“⁷⁹

Z etymologického hlediska, je pojem turismus odvozen z původně řeckého slova „tornos“, jež označovalo nástroj kruhového tvaru. Následně prošel tento pojem řadou transformací v mnoha jazycích, jako například v latině, angličtině či francouzštině. Původní význam tohoto slova však dodnes zůstává stejný. Jedná se o krouživý pohyb, jenž vychází a opět se vrací na stejné místo.⁸⁰

Mnoho autorů a teoretiků má ohledně spojitosti tohoto světového fenoménu s tradičním poutnictvím odlišný názor. Není pochyb o tom, že i na první pohled u tak rozdílných

---

⁷⁷ Estadísticas. *Oficina de Acogida al Peregrino* [online].

⁷⁸ Pout' do Santiaga., pozn. 75 [online].

⁷⁹ PALATKOVÁ, Monika. *Mezinárodní turismus*, s. 11.

⁸⁰ RUX, Jaromír. *Dějiny turismu: vysokoškolská skripta*, s. 5.

jevů, jako je na jedné straně tradiční poutnictví vykonávané v období středověku, a na straně druhé moderní turismus, o kterém lze od 60. let 20. století hovořit jako o masovém jevu, existuje jistá analogie. I dnes existuje mnoho poutníků, kteří se vydávají ke svému cíli z čistě náboženských důvodů. Na druhou stranu, nelze původní účastníky náboženské poutě, kteří odcházeli od svých rodin a blízkých ve jménu svatého Jakuba, zcela srovnávat se všemi současnými turisty. Vždyť přeci věřící poutník, putující ke svému cíli čistě na základě své víry, je protikladem člověka, jehož pohnutky k uskutečnění pouti jsou výhradně světské. Je tedy vůbec možné ve 21. století hovořit o účastnících pouti jakožto o poutnících neboli peregrinos? A pokud ano, kde se nachází ona pomyslná hranice, která určí, kdo je poutníkem a kdo turistou?

Vernon Lomax Smith je americký profesor ekonomie, jenž se mimo svůj hlavní obor, kterým je studium alternativních tržních mechanismů, věnoval nějaký čas i výzkumu turismu, jeho následného vlivu na hospodářství jednotlivých zemí a mimo jiné také problematice pojmů poutnictví versus turismus. On, stejně tak jako řada jeho kolegů, kteří považují poutnictví a turismus za naprosté protiklady v oblasti cestování, nezůstává u tohoto jednoznačného dělení a mezi tyto pojmy staví tzv. náboženský turismus, v angličtině „religious tourism“, ve španělštině známé jako „turismo religioso“. Jedná se o jakýsi kompromis mezi silně věřícím poutníkem a turistou vedeným striktně světskými motivy. Lze tedy hovořit o cestovateli, který je na základě převažujícího většího či menšího stupně víry či profánnosti ve své motivaci k pouti, více poutníkem než turistou, cestovatel, jenž je poutníkem stejně tak jako turistou či cestovatel, jenž je více turistou než poutníkem.⁸¹

Autor Guido Ferrari, společně s dalšími spoluautory knihy „Investigaciones, métodos y análisis del turismo“, mimo termín „turismo religioso“ zmiňuje také výraz „turismo de peregrinación“. Jedná se o společenské fenomény dnešní doby, které vyžadují soulad v oblasti dědictví, které světu náboženské poutě a posvátná místa přinášejí a to nejen v oblasti ochrany těchto tras a míst, ale také v oblasti ekonomické podpory, kde jsou potřebné dotace využívány na rozvoj infrastruktury, podporu rozvoje služeb v místních hotelích, restauracích apod. Velmi dobrým příkladem, který autor této knihy uvádí, je francouzské město Lurdy, jehož počet obyvatel nepřesahuje 20 000, nicméně kapacita místních hotelů a penzionů čítá 35 000 míst, jež každoročně přijme okolo 5 milionů návštěvníků. I přes mnoho společných rysů, které mají tyto dva společenské fenomény

---

⁸¹ SMITH, Vernon, Lomax. *Annals of Tourism Research*, s. 3-4.

v oblasti dnešního cestovního ruchu společné, jsou zde patrné rozdílnosti. Zatímco již zmíněné *turismo religioso* klade především důraz na ono posvátné místo, které se nachází na konci cesty, *turismo de peregrinación* vyzdvihuje důležitost spojení všech posvátných míst nacházejících se na dané trase.⁸² To, že člověk projde celou trasu vede k vytváření dalších cest, cestovních deníků, nebo obecně poutních okruhů, mezi nimiž je Santiago de Compostela, ať už očima turisty, poutníka či člověka na pomezí těchto dvou označení, jedním z nejvýznamnějších na světě.

Po kritickém nahlédnutí na problematiku srovnání středověkých poutí s dnešním pojetím poutnictví jakožto důležité součásti cestovního ruchu, spatřuji zde velkou řadu podobností. Dnešní forma poutnictví, jakoby naplňovala historicky známou formu poutnictví novým obsahem, jenž stále bere v potaz důležitost a hodnotu této tradice. Ať už se člověk nazývá poutníkem či turistou, po několika dnech a týdnech, které putoval směrem do Santiaga a strávil tak čas jen sám se sebou a nyní se ocitá v přítomnosti tak posvátné a velkolepé stavby, jako je Katedrála svatého Jakuba, musí pocítit něco, co ho duševně převyšuje. Zároveň tak člověk putující z čistě náboženských důvodů musí ocenit přírodní i architektonické krásy, které lze nalézt jen na jedinečné Svatojakubské cestě.

Vždyť pohled ze slavného kopce Monte del Gozo, poslední zastávky před Santiagem, odkud poutníci a turisté poprvé mohou spatřit Santiago de Compostela v celé své kráse, musí zanechat nepopsatelný pocit v každém z nich.

---

⁸² FERRARI, Guido. *Investigaciones, métodos y análisis del turismo*, s. 223-225.

Závěr

Závěr této práce lze symbolicky připodobnit k závěru několik set kilometrového putování. Na počátku tohoto putování stál středověký poutník, jehož víra a duchovnost daly vzniknout jedné z nejstarších tradic křesťanského světa. Svatojakubská pouť má své hluboké kořeny, které byly podrobně rozpracovány ve druhé kapitole. Podstata tohoto putování, společně s velkolepostí tohoto kulturního dědictví tak nemůže být pochopena mimo původní duchovní kontext pouti, jenž přineslo období středověku.

Odpovědí na otázku, jaký přínos představuje tato spleť sítí cest vyvstává po uvedení do teoretického rámce v oblasti umění na francouzské trase. Výměna kulturních hodnot a vzájemného porozumění mezi národy je jednou ze základních hodnot dodnes obohacujících evropskou kulturu. K tomuto obohacení došlo díky celé řadě kulturních a uměleckých hnutí, viz výstavba románských kostelů a gotických katedrál. Díky cestování a rostoucí prestiži Svatojakubské pouti v dnešní době, představují trasy také zdroj ekonomické dynamiky a to především v severní části Iberského poloostrova. Všechny tyto výměny připisují Svatojakubské pouti specifický rys, který v současnosti přesahuje původně ryze náboženský charakter. Fenomén poutnictví do Santiaga se tak stal opravdovou cestou poznání.

Během vyhledávání potřebných informací bylo nutné potýkat se s jazykovou bariérou, kterou představoval španělský jazyk. Obzvláště ve třetí kapitole pojednávající o umění na Svatojakubské cestě. Z tohoto hlediska byly jak knižní, tak internetové, česky psané zdroje značně nedostačující. I z tohoto důvodu lze považovat tuto část práce za nejvíce obohacující, jelikož přeložené informace doplňují české publikace psané veskrze formou deníku či cestopisu. Většina těchto publikací dává čtenáři návod, jak se na cestu připravit, popřípadě jakou trasu zvolit a jaká místa navštívit pro dosažení nejkomplexnějšího zážitku z cesty, která je souhrnem projevů pokání, radosti, pohostinnosti, umění, kultury a především vzájemné lidské solidarity.

Dalším z cílů této práce bylo uvedení čtenáře do problematiky současného poutnictví, vymezení pojmů poutník versus turista a zhodnocení vývoje pouti v průběhu staletí. I přesto, že prvotními motivy k pouti byly především pohnutky náboženského charakteru, Camino de Santiago bylo již od svého vzniku nejen nekonečným zdrojem spirituality, ale také předáváním tradic a poznáváním jiných kultur. V této souvislosti

nelze tedy říct, že současná podoba Svatojakubské pouti by byla obohacena o kulturní funkci. Nicméně je pravdou, že tento faktor, společně s fenoménem turistiky, se v období 21. století stává hlavním motivem k vykonání pouti. V této souvislosti vnímám fenomén současného poutnictví do Santiaga jako tutéž tradici, jež vznikla v období středověku, naplněnou jiným rozšířeným obsahem. Obsahem, jenž nezpochybňuje tradiční význam pouti, nicméně přidává touhy a motivace současné společnosti.

Seznam použitých zdrojů

MONOGRAFIE

ALCARAZ MARTÍNEZ, Antonio. *Misterios del Camino de Santiago*. Sevilla: Punto Rojo Libros, S.L., 2014. ISBN 978-84-16068-84-5.

BALDERAS VEGA, Gonzalo. *Cristianismo, sociedad y cultura en la en la Edad Media: una visiión contextual*. 1a ed. México: Universidad Iberoamericana, 2008. ISBN 9789707227248.

BALLESTEROS, José Antonio. *Mérida, clave en la fundación de la Orden de Santiago*. Espacio, Tiempo y Forma. Serie III, Historia Medieval, t. 17, 2004. ISSN 0214-9745.

BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.

CASAS, Narciso. *Historia y arte en las catedrales de España*. 2013. ISBN 9788468632018.

DE OLAGUER, Fernando a Feliú ALONSO. *El arte románico español*. 3rd edition. Encuentro-Madrid: Ediciones Encuentro, 2003. ISBN 84-7490-683-0.

FERRARI, Guido. *Investigaciones, métodos y análisis del turismo*. Oviedo: Septem ediciones, S.I., 2013. ISBN 978-84-15279-82-2.

GARCÍA MARSILLA, Juan, Carles MANCHO a Isabel RUIZ DE LA PEÑA. *Historia del arte medieval*. Universidad de Valencia: Maite Simón, 2012. ISBN 978-84-370-8902-7.

GRANERO GALLEGOS, Antonio. *El Camino de Santiago guía de vivencias del peregrino del siglo XXI*. 1ª ed. Sevilla: Wanceulen, 2010. ISBN 9788498236330.

HOPKINS, Owen. *Architektonické slohy: obrazový průvodce*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5750-6, s. 48-50.

JÖCKLE, Clemens. *Slavná poutní místa: sto nejslavnějších poutních míst v Evropě*. Praha: Grafoprint-Neubert, 1997. ISBN 80-85785-47-1.

JUSTO L. GONZÁLEZ. *Introducción a la historia de la iglesia*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2011. ISBN 9781426740664.

- KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-0983-7.
- LÓPEZ, Araceli. *Historia del arte en España*. Madrid: Ministerio de educación, cultura y deporte - Área de educación, 2011. ISBN 978-84-369-5427-2.
- LÓPEZ FERREIRO, Antonio. *Las tradiciones populares acerca del sepulcro del Apóstol Santiago*. Ed. facs. Valladolid: Maxtor, 2010. ISBN 8497618017.
- LOPÉZ, José. Peregrinaciones y turismo. El Camino de Santiago. *Revista de Ocio y Turismo*. Coruña, 2010, (1). ISSN 1888-6884.
- OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. Kulturní historie. ISBN 80-7021-510-0.
- ORLANDIS, José a Martín HERNÁNDEZ a Vicente CÁRCEL ORTÍ. *Historia de la Iglesia*. Madrid: Palabra, 2000. ISBN 84-8239-390-1.
- PALATKOVÁ, Monika. *Mezinárodní turismus*. 2. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4862-7.
- PARKYN, Neil, ed. *Sedmdesát divů světové architektury a stavitelství: úžasné stavby a příběhy jejich vzniku*. Praha: Slovart, 2003. ISBN 80-7209-462-9.
- PERADEJORDI, Julio. *Símbolos fundamentales del camino de Santiago*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003. ISBN 849777065X.
- PICAUD, Aimeric a [INTRODUCCIÓN] EUGENIO ROMERO POSE. *El libro del Jacobeo*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2004. ISBN 8474907462.
- RAMIS, Sergi. *El Camino de Santiago: La guía básica para descubrir el camino*. Barcelona: Esos Producciones Periodísticas, SCP, 2010. ISBN 978-84-15491-41-5.
- ROHRBACH, Carmen. *Svatojacobská cesta - Putování po nebezpečné stezce*. Praha: P.R.A.A., 2007. ISBN 978-80-254-0719-6.
- RUX, Jaromír. *Dějiny turismu: vysokoškolská skripta*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2014. ISBN 978-80-87035-92-4.
- SANTOS SOLLA, Manuel. *Cuadernos de Turismo: El Camino de Santiago: Turistas y Peregrinos hacia Compostela*. Murcia, 2006, (18). ISSN 1139-7861.
- SMITH, Vernon, Lomax. Introduction: The Quest in Guest. *Annals of Tourism Research*. New York: Pergamon, 1992. ISSN 0160-7383.

ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura historie umění*. Druhé, rozšířené vydání. Havlíčkův Brod: GRADA, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6.

VÁLKOVÁ, Miluše a Zuzana CHURANOVÁ. *Svatojakubská cesta: severním Španělskem do Santiaga de Compostela*. Praha: Karpana, 2009. ISBN 978-80-903952-4-4.

WALDENFELS, Hans. *Světová náboženství jako odpovědi na otázku po smyslu života a světa*. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-062-1.

ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství*. Praha: Argo, c2007. ISBN 978-80-7203-846-6.

ONLINE ZDROJE

10 nejvýznamnějších památek křesťanského Říma. *Rady na cestu*: [online]. Ostrava, 2017 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <https://www.radynacestu.cz/magazin/10-nejvyznamnejsich-pamatek-krestanskeho-rima/>

El arte románico en el camino. *Rumbo Natura* [online]. Madrid, 2017 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.rumbonatura.com/el-arte-romanico-en-el-camino/>

Estadísticas. *Oficina de Acogida al Peregrino* [online]. Santiago de Compostela, 2004 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://oficinadelperegrino.com/estadisticas/>

Guía de Camino de Santiago en Castilla y León [online]. COCEMFE - Castilla y León, 2016 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: www.cocemfecyl.es/index.php

La Aparición de Santiago Apóstol. *Religión en Libertad*: [online]. Madrid, 2016 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.religionenlibertad.com/aparicion-santiago-apostol-49755.htm>

Neodolatelná katedrála v Burgosu. *Unesco památky.cz* [online]. Plzeň: ProSEO Media, 2014 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.unescopamatky.cz/evropa/neodolatelna-katedrala-v-burgosu.html>

Peregrinaciones Medievales. In: *Arteguias* [online]. Madrid: Viajes Arteguias S.L, 2008 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.arteguias.com/peregrinaciones.htm>

Postales del Camino: El arte románico en el Camino de Santiago Francés. *El camino con Correos* [online]. Madrid, 2014 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <http://www.elcaminoconcorreos.com/es/postales-del-camino/el-arte-romanico-en-el-camino-de-santiago-frances>

Pout' do Santiago. *Česká televize: Cesty víry* [online]. Praha, 1999 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/29932323720-pout-do-santiago>

Poutě a procesí I. *Živé tradice* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.zivetradice.cz/2017/08/poute-procesi-i-historie-soucasnost.html>

Renesance a humanismus. *Dějepis.com* [online]. Praha, 1997 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/renesance-a-humanismus/>

Seznam příloh

Příloha 1: Apoštol Jakub Starší

<http://www.cronistasoficiales.com/?p=48747>

Příloha 2: Svatý Jakub Maurobijec

<http://www.cronistasoficiales.com/?p=65003>

Příloha 3: Žlutá šipka ve tvaru svatojakubské mušle

<http://www.revista80dias.es/viajes/consejos-para-hacer-el-camino-de-santiago>

Příloha 4: La Credencial

<https://caminamosasantiago.wordpress.com/>

Příloha 5: Magna Porta

<http://www.arteguias.com/catedral/jaca.htm>

Příloha 6: Klášter San Juan de la Peña

<https://cimanorte.com/monasterio-san-juan-de-la-pena-cuna-reino-aragon/>

Příloha 7: San Salvador de Leyre

<http://turismo.navarra.com/item/el-monasterio-de-leyre-navarra/>

Příloha 8: Řada piliřů v klášteře San Juan de Ortega

<http://caminomilenario.com/blog/el-milagro-de-la-luz-en-san-juan-de-ortega-burgos/>

Příloha 9: San Fermín de Frómista

<https://vivecamino.com/fromista/que-ver/>

Příloha 10: Bazilika San Isidoro

<http://www.museosanisorodeleon.com/inicio-eng>

Příloha 11: Katedrála v Burgosu

<https://travel.sygic.com/sk/poi/katedrala-panny-marie-poi:6877>

Příloha 12: Interiér katedrály v Leónu

<https://carloimportaciones.com/blogs/noticias/principales-caracteristicas-del-artegotico-en-vitrales>

Příloha 13: Katedrála Santiago de Compostela - <https://buenavibra.es/por-el-mundo/destinos/europa/santiago-de-compostela-seas-peregrino-o-no-segui-la-ruta-de-su-patrimonio-historico/>

Příloha 1

Apoštol Jakub Starší v období svého misijního počínání oblečen v červené tunice s knihou ve svých dlaních a holí, jedním ze symbolů poutnictví.

Příloha 2

Svatý Jakub Maurobijec jako symbol odvahy během bojů proti muslimským uchvatitelům (vítězná bitva u Clavija proti muslimům v roce 834).

Příloha 3

Žlutá šipka ve tvaru svatojakubské mušle symbolizuje směr cesty, jenž navádí poutníka do Santiaga.

Příloha 4

<p>Camino de Santiago Credencial que expide:</p> <p>22 MAYO 2010</p> <p>Fecha: 22 MAYO 2010 A favor de: <u>MARIANO GARRASCOSA</u> D.N.I.: <u>338483H</u> Dirección: <u>C/ ALBAHACA, 64</u> <u>28360 PRESCANOS (Madrid)</u> Comienza la peregrinación en <u>SONESVALLES</u> a Santiago de Compostela: a pie ☒ en bicicleta ☐ a caballo ☐ En las casillas deberá figurar el sello de cada localidad (al menos uno por día) con la fecha, para acreditar el paso. "Dios ayuda y Santiago" (P.S.A. 75.1) Cumplió la Peregrinación. Sello: 21 JUN. 2010 Santiago, a _____ de _____ de 20__</p>	<p>Certificación de Paso FIRMAS Y SELLOS</p> <p>OSCID CURTIS & FORMEDITS HERON</p> <p>Fecha: 23-5-2010</p> <p>ALBERQUE JAKUE PUENTE LA REINA - GARES www.jakue.com</p> <p>Fecha: 26-05-10</p>	<p>FIRMAS Y SELLOS</p> <p>27 MAYO 2010</p> <p>ALBERQUE CASA MARI TORRES DEL RIO</p> <p>Fecha: 27-5-2010</p> <p>Parroquia de Viana Navarra</p> <p>Fecha: 28-5-2010</p> <p>PER ASPERA AD ASTRA</p> <p>Fecha: 30-5-2010</p>
---	--	--

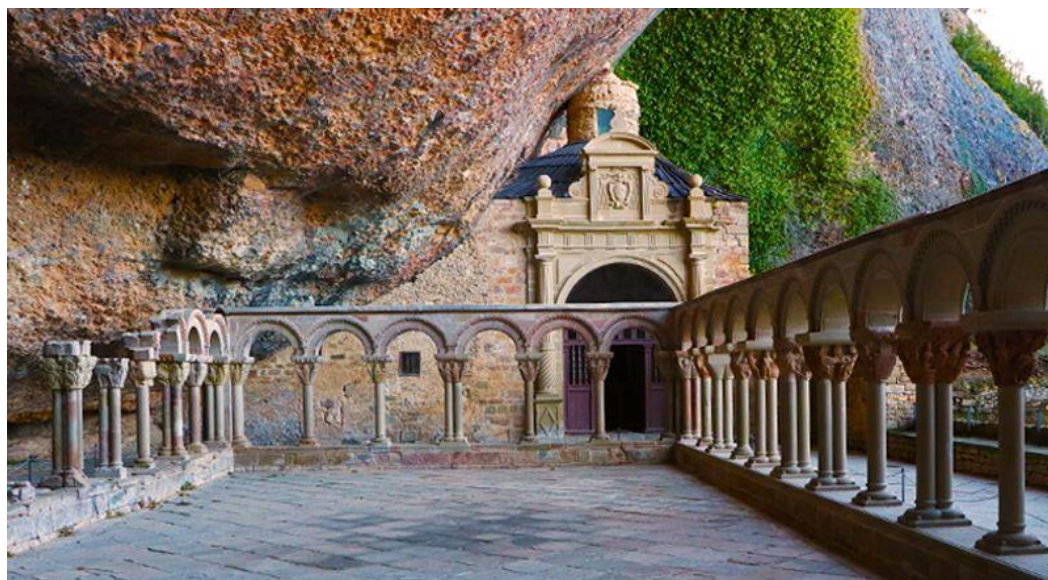
La Credencial - průkaz, jenž je nezbytnou součástí vybavení poutníka a zároveň podmínka pro udělení závěrečného potvrzení o absolvování Camino de Santiago.

Příloha 5

Magna Porta - velký vstupní portál první románské stavby Catedral de Jaca nacházející se na území Aragonu, postavený již na konci 11. století.

Příloha 6

Klášter San Juan de la Peña - nejznámější aragonský klášter románského slohu situovaný na magickém místě chráněné krajinné oblasti, v hoře la Peña Oroel.

Příloha 7

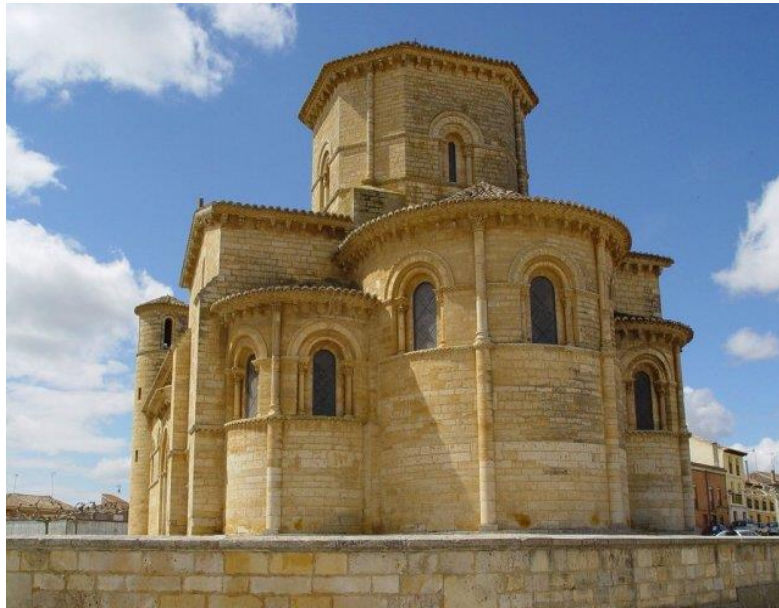
San Salvador de Leyre - klášter, jehož základní konstrukce pochází již z druhé poloviny 9. století. Celý tento komplex, který je doplněn dalšími stavbami, původně sloužil jako duchovní centrum a opora proti Maurům.

Příloha 8

Řada pilířů v románském klášteře San Juan de Ortega nacházející se v centrální části stavby. Tyto pilíře tvoří důmyslnou podporu pro masivní valenou klenbu.

Příloha 9

San Fermín de Frómista - románský kostel postavený v 11. století. Jeho obdélníkový půdorys vyplňují tři lodě, přičemž střední loď je vyšší než boční. Všechny tři lodě jsou následně zakončeny polokruhovými apsidami. Těm dominuje osmiúhelníková kupole nad transeptem.

Příloha 10

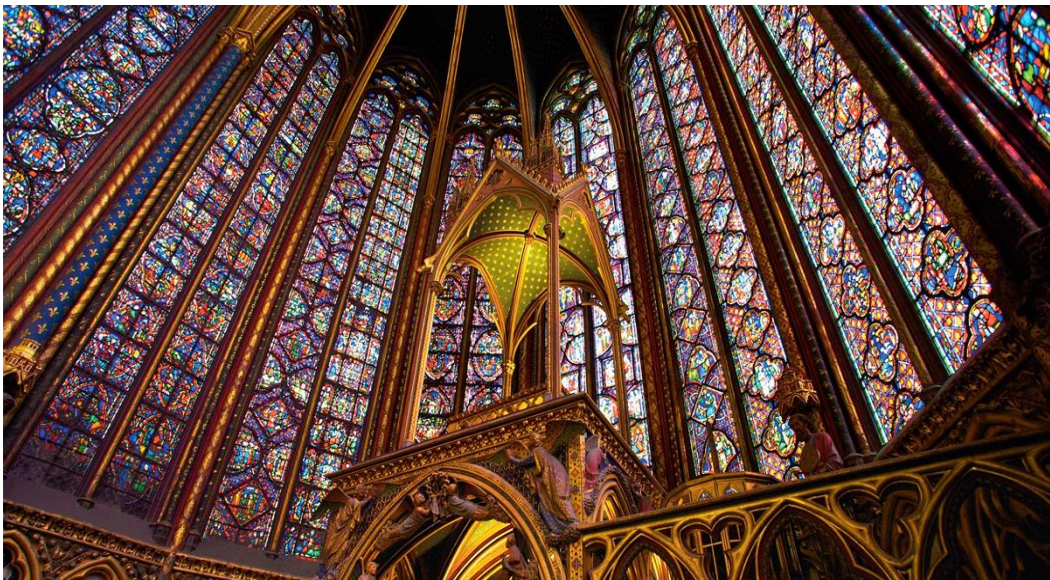
Bazilika San Isidoro vystavěná během 11. a 12. století, též známá jako sixtinská kaple románského slohu a to pro své úchvatné fresky.

Příloha 11

Katedrála v Burgosu - překrásná gotická katedrála, jež byla v roce 1984 zapsána na seznam světového dědictví UNESCO.

Příloha 12

Interiér katedrály v Leónu, který se pyšní nesčetným množstvím barevných vitráží.

Příloha 13

Katedrála Santiago de Compostela je cílem poutníků svatojakubské cesty a zároveň jedna z nejimpozantnějších katedrál světa